

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA

**DOCTOR HONORIS CAUSA
LITTERARUM HUMANIORUM**

SCRIITOR

PROF. DR. CLAUDIO MAGRIS

Universitatea din Trieste, Italia

**Timișoara
Miercuri, 21 mai 2014**

CUVÂNTUL RECTORULUI

*Mult Stimat Domnule Profesor Claudio Magris,
Onorați membri ai Senatului Universității de Vest din Timișoara,
Distinși colegi,
Doamnelor și domnilor,*

Aflată anul acesta sub efervescenta spirituală a sărbătoririi a 70 de ani de la înființare, Universitatea noastră trăiește astăzi, chiar de ziua sa, unul dintre momentele de excepție pe care numai starea de grație a unui eveniment cultural de o asemenea anvergură le poate oferi.

Senatul Universității de Vest din Timișoara s-a reunit în ședință extraordinară pentru a decerna înaltul titlu de

DOCTOR HONORIS CAUSA LITTERARUM HUMANIORUM

reputatului savant și scriitor Claudio MAGRIS, profesor universitar la Universitatea din Trieste, nominalizat la Premiul Nobel pentru literatură. Personalitate strălucită a lumii științifice și culturale actuale, pe care a îmbogățit-o substanțial prin cele peste douăzeci de volume consacrate istoriei culturale și politice a Europei Centrale, dar și prin operele sale literare ce au relevat și un scriitor de creativitate autentică, domnul Claudio MAGRIS se bucură de multă vreme de recunoaștere internațională. O confirmă cele peste treizeci de distincții dobândite, dar și traducerea în numeroase limbi străine a operei sale.

Domnia Sa este membru al mai multor academii italiene și internaționale (Accademia delle Scienze din Torino, Ateneo Veneto, Accademia dei Lincei, Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung din Darmstadt, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Akademie der Wissenschaften din Göttingen, Akademie der schönen Künste München, Akademie der Künste Berlin), laureat al Österreichisches Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst I. Klasse (1980), Chevalier dans l'Ordre des Art et Lettres de la République Française, Björnsonorden Den Norske Orden for Litteraere Fortjenester Av. Ridderes Grad (1995), Officier de l'Ordre des Art et Lettres de la République Française (1999), Cavaliere di Gran Croce al Repubblica Italiana (2001), Commandeur dans l'Ordre des Arts et des Lettres de la République Française (2004), Socio onorario di Alliance Française (2010), Österreichische Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst (2012), Grosses Verdienstkreuz des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland (2012). Activitatea i-a fost apreciată și prin înalte distincții academice oferite de către de către Université des Sciences Humaines din Strasbourg (1991), Universitatea din Copenhaga (1993),

Universitatea din Klagenfurt (1995), Universitatea din Szeged (1999), Universidad Complutense din Madrid (2006), Université Paris X-Nantèrre (2006), Universidad Nacional Mayor de San Marcos din Lima (2009), Katholieke Universiteit Leuven (2011), Universidad de Barcelona (2011), Universidad de Murcia (2014). De asemenea, implicat intens în viața cetății, domnul Claudio MAGRIS a fost senator al Republicii italiene în cea de-a XII-a Legislatură (1994-1996).

Stimate Doamne Profesor,

Prezența Domniei Voastre în Aula Magna a Universității de Vest din Timișoara constituie o mare onoare pentru noi. Atașamentul manifest pentru spațiul căruia și Timișoara îi aparține, Europa Centrală, dar și pentru mediul academic și cultural timișorean, nu face decât să sporească dimensiunile bucuriei noastre.

Cu permisiunea Senatului Universității de Vest din Timișoara, în numele conducerii academice a acestei universități, vă mărturisesc că sunt impresionat de diversitatea activității desfășurate de Dumneavoastră atât în plan științific, cât și în cel al preocupărilor cultural-politice. În acest context, sunt onorat să menționez faptul că începând de astăzi, 21 mai 2014, vă numărați printre laureații titlului de DOCTOR HONORIS CAUSA ai Universității de Vest din Timișoara și că astfel deveniți parte a comunității academice timișorene.

Permiteți-mi să exprim considerația pe care o avem față de Domnia Voastră și să vă dorim sănătate și putere de muncă, pentru a continua să îmbogățiți patrimoniul cultural european. De asemenea, îmi exprim bucuria că vom realiza și în viitor o colaborare rodnică, în beneficiul învățământului academic timișorean.

Prof. univ. dr. Marilen-Gabriel Pirtea

Rectorul Universității de Vest din Timișoara

Timișoara, 21 mai 2014

DISCORSO DEL RETTORE

*Egregio Professore Claudio Magris,
Egredi membri del Senato dell'Università dell'Ovest di Timișoara,
Gentili colleghi,
Signore e signori,*

Pervaso da un senso di effervescente ebbrezza spirituale causato dalla celebrazione dei suoi 70 anni di esistenza, il nostro Ateneo vive oggi, data del suo anniversario, un momento eccezionale, frutto di uno stato di beatitudine spirituale indotto da un evento culturale di ingente portata.

Il Senato dell'Università dell'Ovest di Timișoara si è riunito in una giunta straordinaria per conferire l'alto titolo di

DOCTOR HONORIS CAUSA LITTERARUM HUMANIORUM

all'insigne studioso e scrittore Claudio MAGRIS, professore ordinario dell'Università di Trieste, candidato al Premio Nobel per la Letteratura. Personalità brillante del mondo scientifico e culturale attuale, all'arricchimento del quale contribuì notevolmente grazie agli oltre venti volumi consacrati alla storia culturale e politica dell'Europa Centrale, ma anche per via delle sue opere letterarie, che lasciano intravedere uno scrittore di una creatività autentica, il Signor Claudio MAGRIS gode di un notevole e durevole riconoscimento internazionale, manifesto in modo concreto nelle oltre trenta distinzioni ricevute e nelle numerose traduzioni della sua opera in varie lingue straniere.

Egli è Socio di varie Accademie italiane e internazionali (Accademia delle Scienze di Torino, Ateneo Veneto, Accademia dei Lincei, Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung in Darmstadt, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Akademie der schönen Künste München, Akademie der Künste Berlin), laureat al Österreichisches Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst I. Klasse (1980), Chevalier dans l'Ordre des Arts et Lettres de la République Française, Björnsonorden Den Norske Orden for Litterære Fortjenester Av. Ridders Grad (1995), Officer de l'Ordre des Arts et Lettres de la République Française (1999), Cavaliere di Gran Croce della Repubblica Italiana (2001), Commandeur dans l'Ordre des Arts et des Lettres de la République Française (2004), Socio onorario di Alliance Française (2010), Österreichische Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst (2012), Grosses Verdienstkreuz des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland (2012). La sua attività ha ottenuto notevoli riconoscimenti accademici offerti da prestigiosi Atenei, come Université des Sciences Humaines in Strasbourg (1991), Università di Copenhagen (1993), Università di

Klagenfurt (1995), Università di Szeged (1999), Universidad Complutense di Madrid (2006), Université Paris X-Nanterre (2006), Universidad Nacional Mayor de San Marcos di Lima (2009), Katholieke Universiteit Leuven (2011), Universidad de Barcelona (2011), Universidad de Murcia (2014). Inoltre, essendo fortemente coinvolto nella società civile, il Signor Claudio MAGRIS è stato Senatore della Repubblica nella XII Legislatura (1994-1996).

Egregio Professore,

La Sua Presenza nell'Aula Magna dell'Università dell'Ovest di Timișoara ci rende estremamente onorati. Il Suo attaccamento manifesto nei confronti dello spazio dell'Europa Centrale al quale appartiene anche la nostra città, così come nei confronti dell'ambiente accademico e culturale di Timișoara, non fa che accrescere notevolmente la nostra gioia.

Dietro permesso del Senato dell'Università dell'Ovest di Timișoara, a nome del foro accademico di questo ateneo, Le confesso di essere fortemente impressionato dalla diversità della attività da Lei svolta, sia a livello scientifico, sia a livello culturale e politico. In questo senso, sono onorato di specificare che a partire da oggi, 21 maggio, 2014, Lei si annovera tra i laureati del titolo di DOCTOR HONORIS CAUSA dell'Università dell'Ovest di Timișoara, entrando a far parte della nostra comunità accademica.

Mi permetta dunque di esprimere la mia più alta considerazione nei Suoi confronti e di augurarLe tanta salute e tanti auguri per la sua futura attività affinché continui ad arricchire il nostro patrimonio culturale europeo. Rendo inoltre manifesta la gioia per una nostra futura collaborazione fruttuosa, a favore dell'insegnamento accademico di Timișoara.

Prof. univ. dr. Marilen-Gabriel Pirtea

Rettore dell' Università dell'Ovest di Timișoara

Timișoara, 21 maggio 2014

LAUDATIO

Magistri CLAUDIO MAGRIS et operum suorum

Pentru cei care i-au citit cărțile, articolele, interviurile ori s-au bucurat de privilegiul de a-l asculta sunt sigure două lucruri care se leagă între ele. Întâi, Claudio Magris are umor. E un savant de notorietate, un eseist și un prozator excepțional, un jurnalist prețuit nu doar în Italia, un autor tradus în numeroase limbi străine, cu o operă distinsă prin multe premii naționale și internaționale, un profesor care a predat în importante universități și centre de cercetare din întreaga lume. În plus, e unul din nominalizații constanți ai Italiei la Premiul Nobel pentru literatură. Cum s-ar spune în limba română, e *cineva*. Și totuși, în 2003, el îi declara unei ziariste de la *l'Express*, ca un nou Ulise, că ar dori să poată fi *Nimeni* (*Personne*). Iată fragmentul din interviul prilejuit de apariția în Franța a traducerii celor două volume ale sale, romanul *l'Exposition* și o culegere de cronici de călătorie, *Déplacements*: „Deși știu că e greu ca un scriitor să nu aibă ceva de care să fie prins, ceva în care să fie încadrat, ceea ce mă interesează e arta de a fi Nimeni. Sau să reprezint toate categoriile: soți, fii, muritori, mamifere”.

Iar al doilea lucru bine de știut atunci când i se compune și i se citește o *Laudatio* e că profesorului Claudio Magris de la Universitatea din Trieste i se pare ridicolă și profund plictisitoare acea emfază care transformă stilul academic într-o *langue de bois* prețioasă și stearpă. Prin urmare, nimic mai greu de făcut decât un portret încununat de laurii unui DHC, care trebuie, totuși, să respecte un anumit protocol, binecunoscut Domniei sale, căci i s-au citit până azi, 21 mai 2014, zeci de asemenea elogii, de la Paris la Madrid și la Lima, de la Strasburg la Copenhaga și de la Klagenfurt la Barcelona.

Faptul că Universitatea de Vest din Timișoara îi acordă astăzi lui Claudio Magris titlul de Doctor Honoris Causa într-un moment de două ori sărbătorec este extrem de inspirat. În primul rând. prezența sa în Aula Magna dă nu doar anvergură și strălucire unui episod aniversar – cei 70 de ani ai Universității timișorene –, ci aduce un capital de prestigiu incomensurabil instituției noastre. Germanist de formație, legat prin întreaga biografie de orașul Trieste, Claudio Magris a semnat 40 de volume (studii academice, romane, eseuri, însemnări de călătorie, publicistică). Toate cărțile și studiile sale s-au bucurat de o amplă recunoaștere internațională prin traducerea lor în numeroase limbi străine (peste 20, inclusiv româna) și prin prestigioasele distincții obținute (peste 30 la număr). Savant și, deopotrivă, natură artistă, Claudio Magris are o mare notorietate atât în mediul academic, cât și în cel cultural, opera lui făcând să interfereze în mod unic

rigoarea, erudiția, capacitatea inovatoare a ideilor și creativitatea autentică, expresivă până la ultima nuanță, a unui prozator de calibru.

Dar titlul de DHC al Universității de Vest din Timișoara acordat Domniei sale onorează nu doar aniversarea celor 70 de ani ai Universității noastre, ci și cei 75 de ani pe care Claudio Magris i-a împlinit nu demult.

De ce, însă, Universitatea de Vest din Timișoara ține să își marcheze aniversarea prin acest Doctor Honoris Causa? Ce anume l-ar putea lega, în fapt, pe Claudio Magris de Alma Mater Timisiensis? În primul rând, atașamentul său științific și afectiv pentru spațiul căruia Timișoara și Banatul, ca, de altfel, și Triestul său natal, îi aparțin: Europa Centrală. Și, în egală măsură, importanța operei sale pentru mediul academic și cultural timișorean. Dincolo de faptul că între regiunea noastră și cea triestină există – păstrând toate proporțiile – o suită de similarități istorice și culturale, dincolo de faptul că ambele capitale zonale, Trieste și Timișoara, își metabolizează asemănător statutul de orașe margino-centrice, de noduri ale unor rețele în care interferează etnii, confesiuni, limbi, culturi, legătura lui Claudio Magris cu Timișoara și cu lumea academică și literară timișoreană are o semnificație aparte.

Au contat, cu siguranță, în dorința UVT de a-l avea printre laureați pe Claudio Magris, dar și în acceptul Domniei sale de a reveni la Timișoara după mai bine de 30 de ani, câteva detalii importante. Întâi, faptul că parte din volumele sale figurează ca repere științifice incontestabile în bibliografia de bază a singurelor cursuri de literatură și cultură central-europene din România, ținute la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a UVT. Dar și faptul că un interviu-fluviu, de amploarea unei cărți, a fost acordat de Domnia sa în 2002, în 10 numere succesive ale revistei literare timișorene „Orizont”, prin efortul absolventei noastre, Afrodita Cionchin, traducătoarea a două din cele patru volume ale lui Claudio Magris apărute în România.

Dacă domnul profesor ar participa la câteva din cursurile și seminariile noastre masterale, ar descoperi cu bucurie că cei mai buni dintre studenții noștri analizează dezinvolt romanele lui Svevo și Crnjanski, ale lui Robert Musil, Joseph Roth, Krleža sau Csáth Géza, ale lui Kuśniewicz, Danilo Kiš, Hrabal sau Magris.

Iar dacă Domnia sa ar avea răgazul să se cufunde în istoria Timișoarei și a Banatului, ar descoperi lucruri fabuloase, care leagă orașele și regiunile noastre, dincolo de acel inconfundabil aer comun. Iată cum descrie Claudio Magris această atmosferă, pe care o surprinde în anii 80, în timpul periplului său dunărean care i-a adus celebritatea: „Mai întâi aș vrea să vă spun că întâlnirea cu Timișoara a constituit pentru mine o experiență de neuitat. Am fost în România de mai multe ori, însă prima dată am văzut numai Timișoara și o parte din Banatul românesc, după ce trecusem prin Banatul sârbesc. Ajungeam astfel în ultima țară danubiană, despre care știam că este profund marcată de regimul comunist, însă mi-am făcut intrarea prin acea zonă care îmi era cea mai apropiată spiritual și, ca atare, îmi apărea mai ușor de descifrat. Este vorba despre Timișoara, care, cu siguranță, îmi era mult mai accesibilă, ca *forma mentis*, decât Bucureștiul sau

un alt oraș al României. A fost o intrare într-un spațiu care, în același timp, îmi confirma, dar îmi și modifica perspectiva.

Îmi amintesc că era o zi splendidă, am și acum prezentă în memorie imaginea clădirilor istorice ale orașului – Piața Unirii în care domnește, ca în toate piețele Mitteleuropei, monumentul Trinității – era ca și cum m-aș fi întors în Europa familiară mie, dar, totuși, pătrundeam într-o lume nouă, diversă, încercând să identific acele elemente despre care citisem în literatură, căutam oameni și locuri – în primul rând cetatea cu bastioanele care înfruntă timpul. Am trăit o experiență foarte puternică și total diferită de ceea ce a fost apoi, pentru mine, România propriu-zisă, pe care am evocat-o în capitolul danubian. În esență, am receptat Timișoara mai mult ca un spațiu central-european și mai puțin est-european, cu o dimensiune aș spune mai puțin senzorială – vorbesc despre percepția personală – mai elevată, intensă, cultă, mai limpede într-un fel. Practic, o cheie a României”.

A trăi, a călători și a scrie sunt, după părerea lui Claudio Magris, fețele uneia și aceleiași acțiuni de înaintare în real, moduri de a-l compune și descompune, de a-l rearanja, de a descoperi, de a explora lumea nu doar în dimensiunea ei vizibilă și tangibilă, ușor de perceput, ci și în ceea ce această lume reală ascunde, lăsându-te să îi umpli interstițiile cu tot ceea ce imaginația poate crea. Atunci să ne imaginăm că revenirea lui Claudio Magris la Timișoara are nu doar pentru noi, ci și pentru Domnia sa, o semnificație aparte. Și că această revenire pe urmele vechilor trasee îi poate aduce noi descoperiri, deoarece o călătorie e un drum în cunoscut și, deopotrivă, în necunoscut.

Urmărindu-i CV-ul, care trasează – la vedere, într-o schemă aridă – parcursul unei vieți și al unei cariere, să spunem doar următoarele. Claudio Magris s-a născut la Trieste în 10 aprilie 1939, într-o familie în care se regăsește întregul specific al regiunii: țărani italieni din Friuli, pe linie paternă și, dinspre mamă, aristocrați pe jumătate venețieni, pe jumătate dalmați. După studii liceale încheiate la Trieste a urmat cursurile Universității din Torino, unde a absolvit în 1962 Facultatea de Litere, cu specializarea Limba și Literatura Germană. Și-a început cariera academică prin a preda Limba și Literatura Germană la Universitatea din Trieste (1968-1970), apoi la cea din Torino (1970-1978), revenind în 1978 la Universitatea din Trieste; ca director al departamentului de "Limbaje Literare și Limbaje Științifice" din cadrul Laboratorului Interdisciplinar al SISSA [Școala Superioară Internațională de Studii Avansate]. A fost Senator al Republicii italiene în cea de-a XII legislatură (1994-1996). Între 2001-2002 a deținut funcția de profesor asociat în cadrul Catedrei Europene de la Collège de France. Iar în 2007 a fost Profesor onorific al Universității din Copenhaga.

A susținut conferințe și cursuri în numeroase universități europene și americane. Este membru al mai multor academii italiene și străine. Începând din 1967 a fost colaborator și mai apoi editorialist al cotidianului *Corriere della Sera*, desfășurând o activitate jurnalistică intensă în Italia și în Europa. Dintre cărțile de factură preponderent academică, devenite bibliografie obligatorie pentru cei care studiază cultura mitteleuropeană le amintim pe următoarele: *Il mito*

absburgico nella letteratura austriaca moderna, 1963; *Tre studi su Hoffmann*, 1969; *Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale*, 1971; *Trieste. Un'identità di frontiera* (con Angelo Ara), 1982; *L'anello di Clarisse*, 1984; *Danubio*, 1986 (care a cunoscut 23 de traduceri); *Wer ist auf der anderen Seite? Grenzbetrachtungen*, 1993. Iar dintre volumele de beletristică (proză, teatru, eseuri, note de călătorie): *Itaca e oltre*, 1982; *Illazioni su una sciabola*, 1984; *Stadelmann*, 1988; *Un altro mare*, 1991; *Il Conde*, 1993; *Le Voci*, 1994, *Microcosmi*, 1997; *La mostra*, 2001; *Alla cieca*, 2005; *L'infinito viaggiare*, 2005; *Trois Orients. Récits de voyages*, 2006; *Lei dunque capirà*, 2006; *Alfabeti*, 2008; *Segreti e no*, 2014.

Dacă am citi toate aceste cărți ca pe un text unic, cursiv, asemeni unui fluviu uriaș, am descoperi câteva teme care revin obsesiv, în modulări diferite: călătoria, frontiera, exilul și sentimentul de rădăcinării, empatia ieșită din comun pentru Celălalt (aflat, de obicei, „de cealaltă parte”), încrederea în diversitatea și libertatea indivizilor. Dar, deopotrivă, și autenticitatea și intensificarea trăitului, consumarea paroxistică a clipei, până la disoluție, adică acea *persuasione* despre care scria Carlo Michelstaedter. Dar și sentimentul vulnerabilității și al abandonului, scepticismul în fața istoriei, defensiva, teama, melancolia. Și toate, străbătute de o irepresibilă, constantă fascinație a acvaticului, care poate lua chipul unei mări (Adriatica, Mediterana, Marea Neagră), al unui ocean, al unui fluviu plin de lentoare sau, dimpotrivă, al unui râu impetuos.

Toate sau aproape toate volumele lui Claudio Magris își asumă, când evident, când mai discret, uneori independent de voința sa, acest repertoriu tematic, fie ele studii academice, romane sau eseuri. Întâi, pentru că tot ceea ce scrie Claudio Magris e, în fapt, cum s-a spus de atâtea ori, o călătorie și o trecere de-o parte și de alta a graniței. Iar stilistic, această călătorie stă sub semnul unei erudiții coplesitoare, transferată însă în pagină cu infinită grație și eleganță. Delicatețe, atenție la cel mai mic detaliu, finețe extremă și, în același timp, fermitate a tonului, capacitate sintetică, de a trasa liniile de forță ale unei situații. Opera lui Claudio Magris cunoaște, după propria mărturisire, două tipuri de scriitură: diurnă și nocturnă. Despre acest dublu regim al scrisului vorbea și Roland Barthes, dar într-un sens invers. Ziua, spunea el, se află în pas cu moda, cuprins de frenezia neo-maniei, iar seara, la lumina veiozei, citește marii clasici, visând să scrie *Război și pace*. La Magris, dimpotrivă, scriitura diurnă e epică, ierarhizată, organizată. Și cea nocturnă, cu efect de meduză, scoate din tenebre tot ce nu ai fost în stare să trăiești: o scriitură imprevizibilă, inductivă, concentrată pe detaliile infime, fără vreo răspundere morală.

Să dăm doar două exemple, care se referă la două texte traduse și în limba română: *Danubius și O altă mare*. Dacă *Danubius* e propriu-zis povestea unei frontiere lichide, care străbate acest Babel mitteleuropean, nu-i mai puțin adevărat că fabulosul text al lui Claudio Magris ni se prezintă, sub aspectul apartenenței la un „gen literar”, tot ca o carte de frontieră. I s-a spus roman, ba chiar, mai în glumă, mai în serios, „roman-fluviu”. Dar *Danubius* e și un text academic atipic, plin de farmec și de o expresivitate aparte, pe care îl predăm studenților ca pe un curs despre ceea ce înseamnă Europa Centrală ca entitate dunăreană. Dar este și un eseu doct despre cultura și literatura teritoriilor străbătute. Un decupaj magnific al peisajelor, portretelor, micilor istorii locale. Și, peste toate, cum mărturisește însuși Claudio Magris în interviul acordat

revistei „Orizont”, *Danubius* este chiar „încercarea de a trece și de a depăși frontierele, fie ele naționale, politice, sociale, fie, mai ales, culturale, lingvistice, religioase, psihologice. Frontiere în realitatea exterioară, dar și frontiere în interiorul nostru, care separă zonele ascunse, obscure ale personalității și care trebuie să fie, de asemenea, traversate, dacă dorim să cunoaștem și să acceptăm și componentele cele mai angoasante și problematice ale arhipelagului numit Identitate”.

Sau să luăm un alt exemplu, romanul *O altă mare*. E relatată acolo tot povestea unei călătorii pe care o face o persoană reală devenită personaj, și anume Enrico Mreule, prietenul genialului Carlo Michelstaedter, tânărul filosof din Gorizia, sinucis la 23 de ani. Este periplul care îl împinge pe Mreule să treacă și el peste mai multe granițe vizibile și invizibile. Astfel, le poți preda studenților un secol de istorie politică și culturală a zonei triestine și, deopotrivă, le poți face o demonstrație despre cum această istorie se poate transforma, prin capacitatea dilatorie a imaginației, în pagini de mare forță analitică, de mare literatură.

Dar ceea ce ar trebui spus înainte de toate este că, de fapt, toate aceste cărți, aparent atât de diferite, depun mărturie despre o una și aceeași persoană, care e Claudio Magris însuși. Spunea Domnia sa în interviul atât de des pomenit și apărut la Timișoara: „Cred că unicul mod de a vorbi, de a povesti ceva despre propria existență este să vorbești despre alții și despre locurile care ți-au marcat devenirea”. Așa ar trebui citită întreaga sa operă.

S-ar cuveni, în încheiere, să-i facem o dublă surpriză și un dublu cadou domnului Claudio von Magris, cum îi plăcea să i se adreseze prietenul său român de la Bard College, Norman Manea. Întâi, o frază și apoi o imagine. Iată ce am descoperit în *Eroul discret*, romanul scris de Mario Vargas Llosa după încununarea cu Premiul Nobel: lista cărților de suflet care îl însoțesc pe minunatul personaj Don Rigoberto în clipele fatidice, având menirea de a-l absorbi total, include și *Danubio* a lui Claudio Magris. Un elogiu mai mare cu greu ar fi de imaginat, căci, iată, încă o dată, granița dintre realitate și ficțiune e trecută cu grație, imperceptibil. „Anumite cărți reușeau să înlăture acea senzație fatidică, lecturi care îl absorbeau într-o asemenea măsură, încât uita de orice altceva. I se mai întâmplase citind un roman de Dashiell Hammett, eseul lui Italo Calvino *Șase propuneri pentru mileniul următor*, *Dunărea* de Claudio Magris și recitind *O coardă prea întinsă* de Henry James”.

Și acum, imaginea-surpriză, care leagă – printr-o coincidență fabuloasă, demnă de orice roman – Timișoara și Trieste. Pentru că lui Claudio Magris îi place să scrie în cafenele, pentru că acolo, spune Domnia sa, poate fi și singur, și înconjurat de lume, adică trăiește „o solitudine în companie”, îi dăruim imaginea veche de peste 100 de ani a uneia din clădirile emblematice ale orașului nostru. La parterul său, în perioada interbelică, erau deschise un restaurant și o cafenea foarte cunoscute, unde, pe când la Trieste se năștea Claudio Magris, obișnuiau să își dea întâlnire câțiva din scriitorii și artiștii Timișoarei. Se adunau în jurul unei cafele tari, cu un gust nou, absolut formidabil, o sorbeau tacticos și puneau țara la cale. Sigur că *Elite* nu era cafeneaua *San Marco* din Trieste, sigur că la mesele ei nu puteau fi văzuți nici Italo Svevo, Umberto Saba sau James Joyce, dar istoria (reală) a cafelei băute acolo leagă cele două locuri într-un mod

incredibil, pe care nici măcar romancierul Claudio Magris nu îl poate bănuî. În speranța că povestea miraculosului elixir și a eroului său destul de discret (Francesco-Ferenc-Franz Illy) îl va surprinde plăcut pe laureatul Universității noastre, i-o dăruim împreună cu acest mic tablou. Fie ca el să îi aducă aminte de ziua de 21 mai 2014, când Timișoara academică i-a omagiat excelența de savant și de scriitor.

Temesvár 739, 908.
Nyomatvány. bleibe mir dank-
 Liebe Küttl & Köt! barer auch liebender
 Karoly
 Tek
 Kollain Josefüring
 Wenn ich das nicht in
 Körverte schicken möchte
 so möchte es in einen andern
 hands bleiben
 Anna Florok
 P
 Lisher habe ich mir
 immer Schreispilerei
 geschrieben aber ich weiß
 das die Küttl lieber Temesvár
 möchte sehen hier schicke
 ich sautliche Bilder. Tek seine
 bin gesund was ich auch
 von der Küttl und familie
 vor hoffe. Mir geht es gut.
 Schöne grüsse an alle an
 die Küttl und seinen
 haxchen und der-

COMISIA DE DECERNARE A TITLULUI

Președinte:

Rector Prof. Univ. Dr. MARILEN GABRIEL PIRTEA
Universitatea de Vest din Timișoara

Membri:

Prof. Univ. Dr. ADRIANA BABEȚI
Universitatea de Vest din Timișoara

Prof. Univ. Dr. ANDREI CORBEA-HOIȘIE
Universitatea Alexandru Ioan Cuza Iași

Prof.Univ.Dr. MICHAEL METZELTIN
Universitatea din Viena

Prof.Univ.Dr. ALEXANDRU MINEA
Université Clermont Feron

Conf. Univ. Dr. MIHAI IOAN MUTAȘCU
Universitatea de Vest din Timișoara

Claudio Magris

PRELEGERE

**Cu prilejul decernării titlului de
DOCTOR HONORIS CAUSA LITTERARUM HUMANIORUM
al Universității de Vest din Timișoara**

Vremea cuvintelor: literatura și jurnalismul

Caragiale a rămas în istoria literaturii doar pentru comediile sale geniale sau au contat și ziarele pe care le-a fondat și pentru care a scris, precum *Moftul român* sau *Vatra*? Încă din perioada studiilor mele universitare, termenul „jurnalistic” era interpretat de profesori într-un sens peiorativ, fiind sinonim cu superficial, incert și vulgar. Prin același mecanism stupid, alții considerau și consideră și acum drept „academic” tot ceea ce li se pare pompos, plictisitor, lipsit de vivacitate. Două prejudecăți complementare, la fel de ridicole.

Desigur că jurnalismul a fost adesea considerat o ”literatură bastardă”, așa cum apare în titlul unei cărți tipărite cu câțiva ani în urmă, scrisă de Claudio Marabini, un prozator și ziarist italian de valoare. Bineînțeles că el îi atribuia acestei definiții valoarea unui elogiu, în sensul în care Shakespeare îi consideră fiii aceași roze pe cei născuți dintr-o pasiune nerecunoscută oficial de către Biserică sau Stat, ceea ce ar putea lăsa să se întrevadă că iubirea care i-a adus pe lume i se supune proprie-i legi cu mai multă libertate. Poate că definiția cea mai potrivită ar fi „literatură metisă”, termen indicând natura creatoare a întâlnirii și a mixturii de genuri.

Elogiile pe care Marabini le atribuia jurnalismului văzut ca un anumit gen de literatură, vizau impuritatea sa utilă; faptul că se cufunda cu generozitate în lume și în pleava lumii fără a se izola în așa-zisa puritate a unui turn de fildeș, ci participând la pulsul vieții cu toate contradicțiile sale, fără teama de a se murdări pe mâini căutând în zgura realității, ci știind că tocmai din această pricină acele mâini trebuie să rămână curate și că singurul mod prin care pot fi cu adevărat astfel este să se scufunde în dezordinea lucrurilor pentru a găsi și pentru a vesti, a descoperi, a denunța astfel adevărul.

Ceea ce au în comun literatura și jurnalismul este faptul de a se confrunța cu realitatea, de a căuta sensul și adevărul în real; trebuie să perceapă fascinația realității, adică a vieții, și în același timp să aibă capacitatea de a-i opune rezistență. Dacă, așa cum susținea prozatorul sicilian Leonardo Sciascia, cunoaștem mai multe despre lume pentru că literatura ne-a povestit despre ea, și literatura, la rândul său, se îmbogățește plonjând în lume, urmându-i căile întortocheate, unde te poți întâlni cu umanul. Viața este originală, spunea un mare prozator, Italo Svevo; mai originală decât o poate inventa un scriitor. Mark Twain afirma de asemenea că: „Truth is stranger than fiction”, adevărul este mai ciudat decât ficțiunea. Este vorba despre doi scriitori de mare

valoare, extrem de inventivi, și astfel capabili să perceapă incredibila varietate, creativitate – când fascinantă, când angoasantă, când îngrozitoare – a vieții, a realității.

Uneori, ceea ce li se întâmplă cu adevărat oamenilor care trăiesc, suferă, se luptă, iubesc și mor, statelor și înfăptuirilor lor glorioase sau abominabile, fascinațiilor și mizerelor amăgiri individuale sau colective aparținând existenței, viselor de emancipare socială și perversității acestora, depășește granițele imaginației. Uneori, mai bine zis adesea, ziarul, prin știrile pe care le difuzează, prin comentariile propuse, în majoritatea cazurilor mai groțști, mai lipsite de sens sau mai absurde decât știrile în sine, pare un text sau un spectacol suprarealist, un *happening* avangardist, prin proximitatea stranieții acestor știri.

Hegel spunea că lectura ziarului a înlocuit rugăciunea de dimineață, punându-l pe cititor în contact cu Spiritul Lumii și cu modul său de operare în Istorie. Afirmția sa ne face să înțelegem importanța și responsabilitatea covârșitoare – de altfel tot mai mult și mai adesea trădate – pe care o are jurnalismul în devenirea culturală a unei țări. Ziarul fixează în ordinea efemeră a coloanelor și a chenarelor sale realitatea dezordonată, grotescă, feroce, mărinimoasă, reprobabilă, pe care lumea i-o pune în permanență în cărcă; descrie procese sociale și cazuri individuale anonime, transformări epocale ale vieții, mutații antropologice; pune în relație știrile locale cu evenimentele mondiale, mixează oroarea, compasiunea adevărată și cea falsă, adevărul și minciuna, retorica, limbajul de lemn, manipulările, descoperirile, denunțurile și bătăliile curajoase, tăcerile criminale. După cum o știau prea bine Dickens sau Dostoievski, cotidianul este bruionul unui roman tentacular și uriaș, ajuns în prezent la un nivel global, al unui fluviu care se împrăștie și se risipește în mii de pâraiașe cu o durată de viață extrem de scurtă.

Desigur, astăzi ne vine greu să credem afirmația lui Hegel, deoarece ne vine greu să credem că Universalul se poate realiza în deplinătatea sa în Istorie și în cronicile sale, întrucât el se încarnează mai degrabă în ceea ce rămâne la marginea favorabilului sau nefavorabilului din lume, refuzat sau uitat – chiar și de către ziare – precum acei regi sau zei despre care nenumărate legende ne povestesc că așteaptă în pragul propriilor palate, preschimbați în cerșetori.

Poate că nu există literatură adevărată fără zgură și sânge, iar jurnalismul, în acest sens – să scrii în ziare, pentru ziare, în ciuda ziarelor, datorită ziarelor, împotriva ziarelor – este o sursă de vitalitate, împovărătoare, dar creativă. Să te scufunzi în spiritul vremurilor, dar să-i rezști, cum ne îndemna Camus; să rezști programului dinainte stabilit, puterii secrete și oculte și imbecilității gregare ce se ascund adesea în spatele cronicii, a ierarhiei prestabilite a știrilor, a alegerii sau a impunerii subiectelor despre care trebuie sau nu trebuie să se vorbească. La acest nivel se joacă adevărul și măreția ziaristului, scriitorului, omului.

Ziaristul, așa cum menționa adesea Alberto Cavallari, un mare jurnalist italian – mi-a fost director de ziar, frate mai mare, maestru și prieten; aflându-se la conducerea cotidianului național „Corriere della Sera”, a abordat în mod îndrăzneț, cu un curaj visceral și picaresc unul dintre cele mai tenebroase episoade ale istoriei italiene (anii organizației P2¹ și moartea bancherului Calvi,

---

1 P2 (Propaganda 2), a fost la origine o lojă masonică italiană, cu rădăcini în secolul al XIX-lea. Între anii 1971-1976, incluzând un număr semnificativ de personalități de prim rang din societatea italiană și aflându-se sub

găsit spânzurat sub podul Blackfriars din Londra) – , nu poate să nu-și pună problema adevărului, independent de convingerile și credințele pe care le declară în mod explicit. Ziaristul trăiește pe propria-i piele relația dintre adevăr și timp; constanța adevărului în timp, precum și transformarea acestuia la nivelul modalității de receptare. Adevărul ca mamă a tuturor timpurilor – conform dictonului evanghelic – și/sau ca fiică a timpurilor; adevărul unor valori care trebuie apărate în continuare chiar dacă par depășite, dispărute, precum și adevăruri ale unor valori noi, izvorâte din circumstanțe, din constelații și din hibridarea evenimentelor. Prima îndatorire a unui ziarist este de a descoperi adevărul, iar mai apoi de a-l spune, fără compromisuri și fără să cedeze.

Desigur, literatura poate și uneori trebuie să mintă, adică să spună lucruri imaginare. O știau deja grecii: „pollà pseudontai aiodòì”, „poetii spun multe minciuni” – răsună maxima grecească. Dar minciuna literaturii nu este de fapt o minciună: este o metaforă care poate spune ceva ce nu trebuie interpretat literal, pentru a face referire la altceva, acel altceva care constituie un adevăr profund uman. Povestindu-ne nașterea lui Venus din spuma mării și din mädularul lui Uranus, poetul grec nu ne comunică în mod clar un adevăr literal, dar ne spune un adevăr profund, nu mai puțin adevărat, chiar dacă se adevărește pe alt plan, adică profunda legătură dintre eros, mare și nemărginirea cerului pe care timpul îl castrează cu secera sa, azvârlind acel absolut în relativitatea și caducitatea timpului. Dar Afrodita, erosul, păstrează și transmite acest ecou al infinitului, al cerului și al mării.

Evident că adevărul ziaristului și al scriitorului care este și ziarist trebuie să fie altul, aflat în relație cu adevărul efectiv al lucrurilor, al faptelor, al modului în care acestea s-au desfășurat. Chiar și literatura cea mai fantastică, cea mai fecundă imaginativ, se hrănește din realitatea brută și sălbatică a faptelor și a modalității lor de desfășurare. Tolstoi nu îl creează pe Kutuzov, dar fără Kutuzov ar lipsi o mare parte și o dimensiune esențială din *Război și pace*; Manzoni ne-a lăsat o descriere de neuitat a epidemiei de ciumă, pe care n-am fi putut-o înțelege în profunzime fără romanul său, dar fără acea epidemie și fără cronici – sinonime în zilele noastre cu serviciile de presă – n-ar fi existat acele pagini din romanul *Logodnicii* care să ne-o reprezinte și ne-o facă comprehensibilă.

Dictonul biblic atât de drag lui Freud, „Adevărul vă va face liberi”, este valabil și în cazul ziaristului. Acest adevăr transcende cumva efemerul, dar ziaristul pornește în căutarea lui plonjând în efemer și în caduc, cu maxima loialitate posibilă față de această străfulgerare vremelnică prin care adevărul se întrezărește. Munca ziaristului, în luptă cu timpul, face parte din această dimensiune, într-un mod diferit de ceea ce i se întâmplă prozatorului, care poate, spre deosebire de ziarist, să-și permită luxul de a-și lua timp, de a medita, de a aștepta, în timp ce acesta (și cu atât mai mult ziaristul-scriitor) trebuie să reflecteze concomitent cu momentul în care vede, observă și reprezintă lucrurile. Ziaristul poate, cu și mai mare ușurință decât scriitorul,

---

conducerea omului de afaceri Licio Gelli, eminentăcenușie a grupării, a funcționat ca un adevărat stat în stat, fiind responsabilă de atacuri teroriste și de acte conspirative și destabilizatoare la adresa suveranității statului italian. Bancherul Roberto Calvi a avut strânse legături cu P2. A murit la Londra în 1982, în circumstanțe misterioase, neelucidate până în prezent.

să se acopere de rușine sau de glorie; poate să distrugă pe cineva printr-un discurs otrăvit, ca un asasin, poate să determine căderea unui guvern și să contribuie la reinstalarea libertății.

Le datorez mult ziarelor în care am scris, muncii de ziarist și scrierii de articole pentru ziare. Am scris și am publicat primul articol la nouăsprezece ani, în 1958, în cotidianul regional „Messagero Veneto”; nu cu mult după aceea am inițiat o colaborare sporadică cu cotidianul local „Piccolo” din Trieste; câțiva ani mai târziu am început să scriu, mult mai frecvent, în „Gazzetta del Popolo” din Torino, ziar care a jucat un rol important și în duelul cu principala publicație din Torino, „La Stampa”. Ulterior, în 1967, am început colaborarea cu cotidianul național „Corriere della Sera” din Milano, colaborare aflată în desfășurare și devenită tot mai asiduă. Colaborarea cu un cotidian îți oferă celui care scrie o educație extraordinară, deoarece, spre deosebire de timpul pe care îl are la dispoziție atunci când scrie un roman, o povestire, un eseu, de această dată este obligat să fie în permanent contact cu lumea, să răspundă, uneori chiar imediat, din necesitatea pe care un eveniment neașteptat ți-o provoacă, la ceea ce se-ntâmplă în lume, fără a putea să reflecteze înainte de a scrie, ci reflectând în timp ce scrie, fapt de o importanță fundamentală și pe care-l cred pozitiv pentru scriitură în sine.

Colaborarea la un cotidian te obligă la un fel de gimnastică chinezească, la un exercițiu elastic și vigilent; să scrii într-un cotidian, să scrii la cald despre ceva ce poate de-abia s-a petrecut și despre care se știe foarte puțin, te forțează la înțelegerea măsurii relației dintre necesitatea de a mulțumi lumea, adică de a răspunde solicitărilor pe care lumea ni le pune în cârcă, și de a-i opune rezistență. Te învață să alegi, dintr-o multitudine de lucruri, pe cele despre care să vorbești și despre care să taci. A scrie într-un ziar reprezintă și o educație lingvistică: te învață necesitatea de a fi inteligibil aceluși cititor mediu necunoscut, care-ți este interlocutor, însă fără să-i cedezi; să nu fii dificil în exprimare la un nivel gratuit, dar nici să simplifici din falsitate. A scrie într-un ziar este un adevărat dialog, în care trebuie să fii concomitent deschis către celălalt, dar și hotărât să-ți impui propriile temeuri.

Scriu pentru „Corriere della Sera” de aproape 47 de ani și de circa 56 pentru presă în general. De multe ori, mai bine zis în majoritatea cazurilor, articolele scrise de mine s-au născut din idei și propuneri personale. A scrie pentru un ziar înseamnă un antrenament întru apărarea propriei libertăți față de ceea ce lumea îți cere neîncetat, înțelegând când anume solicitările sosite din afară își găsesc un corespondent în ceva ce tu poți da în mod efectiv și când anume tind să te forțeze să vorbești chiar dacă nu ai nimic de zis. Dar e adevărat și că unele dintre articolele cele mai „ale mele”, în care am avut senzația că mi-am exprimat cel mai bine personalitatea, lucrurile în care cred, valorile pentru care mă lupt, sentimentele cele mai profunde, nu au fost scrise din proprie inițiativă, ci în urma unei solicitări. Goethe considera că lumea este mai genială decât geniul său și adesea este într-adevăr mai inteligentă decât noi, fiind, printre altele și mistificatoare, ispititoare precum șarpele biblic. Au fost și unele momente dramatice în care faptul de a scrie pentru „Corriere della Sera” s-a intersectat cu evenimente mondiale îngrozitoare, cu mistere sângeroase neelucidate, cu nesiguranțe ambigue și alunecoase.

Într-un ziar găsim diferite tipuri de scriitură și, prin urmare, diferite stiluri. Scriituri diferite, diferite muzici ale lumii. Apar unele articole propriu-zis literare, adevărate eseuri critice de dimensiuni reduse dedicate unor autori foarte diferiți, lui *Ulise* sau unei încântătoare poezii a

indienilor Piaroa. Lecturi ale marilor texte literare se intersectează cu marile întrebări despre lume, despre istorie, despre politică, despre moștenirea trecutului și despre proiectele de viitor.

Găsim multe articole despre călătorii, gen pe care îl prefer; călătorii invitate din ocazii neașteptate, din evenimente aflate în desfășurare într-o anumită țară, călătorii uneori alese de mine, iar alteori solicitate de redacție, dar fiindu-mi lăsată mereu libertatea de a alege, de a spune da sau nu. Libertate pe care, trebuie s-o spun, am avut-o și continui să o am, și de care continui să mă bucur și în ceea ce privește spațiul. Deși am ținut cont de exigențele obiective ale cotidianului, nu m-am lăsat intimidat de numărul de semne, de cuvinte sau de caractere care ar fi putut să-mi fie solicitat și pe care de ani buni, oricum, nu mai îndrăznesc să mi-l solicite. Am scris întotdeauna într-o măsură care era necesară textului, lucrurilor despre care vorbeam și care, din fericire, a corespuns aproape întotdeauna cerințelor ziarului în care trebuia să apară articolul respectiv.

Urmează secțiunea intervențiilor etico-politice, uneori solicitate de conducerea ziarului, dar cel mai adesea izvorâte din mine, din necesitate de nestăvilit de a scrie pentru a protesta, pentru a apăra, pentru a acuza, pentru a denunța, pe scurt pentru a desfășura acea „luptă dreaptă”, în termenii Sfântului Apostol Pavel, de care viața politică sau etico-politică are nevoie. Sunt articole care se ivesc dintr-o dată, dintr-un imbold de furie, de mânie, uneori de turbare; articole care, spre deosebire de cele literare sau de reportajele de călătorie, scrise și rescrise și îmbunătățite și corectate înainte de a fi publicate, se ivesc extrem de rapid, uneori într-o jumătate de oră și derivă dintr-o necesitate imediată, dintr-un simț al datoriei și al vigilenței. Sunt articole care exercită un rol, la nivelul lor, în viața etico-politică a țării, după cum deduc din extrem de numeroasele reacții din partea cititorilor, din multele scrisori pe care le primesc în permanență și cărora le răspund întotdeauna. Scrisori de consens, de protest, de mulțumiri, de clarificare; scrisori cu insulte, scrisori care îmi cer să continui bătălia; scrisori ale unor cititori care mie-mi sunt necunoscuți, desigur și scrisori care vin din spitale, din închisori. Scrisori ale adversarilor, ale susținătorilor; chiar și ale unor persoane cu tulburări comportamentale. Scrisori cărora eu le răspund întotdeauna, fapt ce ajunge să se transforme într-o altă muncă plină de satisfacții, dar și împovăraătoare. Și în acest sens, a scrie într-un ziar înseamnă a intra într-o fermecătoare, dar și periculoasă relație cu lumea, într-o îmbrățișare care poate fi seducătoare și captivantă.

Mai există și relația dintre scriitura jurnalistică și literatura propriu-zisă. O relație complexă. Uneori, în timp ce scrii articole, îți sare în ochi o temă ascunsă, prezentă acolo, în ciuda diversității temelor explicite abordate în cadrul acestora; un fel de fir călăuzitor, de nucleu sau embrionul a ceva ce nu s-a creionat încă în mod clar; or tocmai din acesta se naște ideea, proiectul unei cărți. Alteori pot spune că am deja cartea în cap și unele articole se nasc, păstrându-și totuși independența, aproape ca niște capitole ale acestei cărți inexistente, cum s-a întâmplat cu una dintre prozele mele, *Itaca e oltre* [Itaca și dincolo de ea]. Altă dată munca la o carte poate furniza sursa de inspirație pentru vreun articol, vreo digresiune, ca și cum am naviga de-a lungul un fluviu amplu și din când în când ne-am abate de la curs urmându-i vreun afluent. Și altă dată un articol este cel care poate să genereze în mod indirect ideea unei cărți, precum în cazul primului meu roman scurt, *Illazioni su una sciabola* [Supoziții în jurul unei săbii].

Într-un articol din „Corriere della Sera”, povestisem despre aventura cazacilor în Carnia, adică despre acel mic detașament căzăcesc înființat de armata nazistă în timpul războiului cu Uniunea Sovietică, în parte din prizonieri, cărora li s-au adăugat mai apoi exilați albi fugiți din Rusia după Revoluție. Pe măsură ce, mulțumită Domnului, războiul mergea tot mai prost pentru naziști și aceștia se retrăgeau, patria căzăcească pe care le-o promiseseră acestor aliați și care, conform planurilor inițiale, ar fi trebuit, bineînțeles, să se situeze undeva în Uniunea Sovietică, se deplasa, în timpul retragerii, tot mai spre vest și mai spre sud, ca într-un joc tragic și grotesc, până când, timp de câteva luni, a fost stabilită provizoriu în Carnia, o regiune italiană de mici dimensiuni din Friuli, aflată între Trieste și Udine, nu departe de unde locuiesc. Multă vreme s-a crezut și se voia să se creadă că Krasnov, căpetenia acestor cazaci, a murit în timpul ultimei confruntări cu partizanii, fiind identificat cu un cazac bătrân mort prin împușcare și care nu era îmbrăcat în uniforma de paradă a hatmanului, ci în cea a unui simplu soldat. Ulterior, când s-au deschis arhivele, s-a aflat adevărul istoric, și anume faptul că Krasnov s-a predat englezilor, care l-au dat pe mâna rușilor, urmând a fi spânzurat la Moscova în 1947. Însă mulți, în ciuda acestui irefutabil adevăr istoric, s-au încăpățânat să creadă că Krasnov a murit în Carnia, lângă acel pârâu, îmbrăcat într-o uniformă umilă.

Eu scrisesem un articol pentru „Corriere della Sera”, în care am povestit acest episod, evident menționând adevărul istoric despre moartea lui Krasnov, spânzurat la Moscova. Dar recitind articolul mi-am dat seama cu stupeoare că era plin de adverbe care indicau nesiguranța și nehotărârea, de propoziții concesive și propoziții enunțiative dubitative punând la îndoială ceea ce se afirmase în propoziția principală și aproape că păreau să sugereze în mod indirect că poate lucrurile nu s-au întâmplat chiar așa, că poate Krasnov chiar a murit lângă acel pârâu, îmbrăcat în acea uniformă umilă, de parcă și eu aș fi vrut să cred că a avut parte tocmai de acea moarte. Și atunci m-am întrebat de ce voiam și eu să cred în acea versiune, deși o știam falsă, și m-am întrebat ce adevăr uman, existențial, poetic se afla în această dorință de a crede într-o versiune istoric falsă. Și de aici s-a născut primul meu roman.

Apar și articole ample, reflecții politice, reportaje de călătorie, dialoguri cu figuri proeminente ale culturii și politicii, digresiuni. Sunt și articole foarte scurte, adevărate instantanee care rețin un detaliu, chiar și mărunț, dar semnificativ, revelator a ceva esențial; imagini prinse în zbor precum prada de către păsările răpitoare. Mai sunt apoi și comentariile politice, cercetările și investigațiile, pe scurt toată acea gamă diversificată a explorării realului aflată la baza unui ziar. Și toate acestea au o legătură cu literatura. Nu întâmplător, în Italia mulți scriitori fie au colaborat regulat la un ziar, devenind astfel și ziariști, fie au lucrat la un ziar, cum a fost cazul lui Dino Buzzati și a lui Eugenio Montale. Mă gândesc la scriitori precum Guido Piovene, Alberto Moravia, Pier Paolo Pasolini și alții. Unii dintre ei au dat – literalmente, ca scriitori – tot ce au avut mai bun, tocmai în cărțile născute din conjuncturi jurnalistice, precum Guido Piovene sau Edmondo De Amicis în trecut.

Alții, în schimb, au devenit scriitori, prozatori, trecând prin experiența activității jurnalistice, ca Enzo Bettiza, de exemplu. Alții, precum Fabio Cavallari, au fost concomitent ziariști și scriitori, scriitori în calitate de ziariști capabili să prindă realitatea nu doar cu precizie și printr-un discernământ de o onestitate radicală, ci și cu abilitatea creativă de a vedea și de a

povesti aspecte ascunse ale realității. Un ziar te pune adesea față în față cu Babelul lumii, cu lovituri de teatru, uneori sângeroase; te ghidează înspre bătălii esențiale pentru viața țării în care trăiești. Ziarul continuă să fie un important spațiu de formare pentru un scriitor; îl învață să perceapă lumea cu umilință și să nu cadă pradă ramificațiilor sale tentaculare, să dialogheze cu ceilalți, dezvăluindu-i virtuți și vicii pe care nu știa că le posedă.

Situația actuală îi oferă ziaristului-scriitor noi posibilități și noi pericole. Unul dintre acestea este insațiabila nevoie de știri, fie ele și ne semnificative, care sufocă paginile cotidianelor, până și pe cele culturale; idolatria unei pretinse actualități, goana după polemici fade și exagerări premeditate, care ocupă spațiu și duc la asfixiere. Ziarul ne învață să înțelegem când este momentul să vorbim (adică să scriem) și când este momentul să tăcem, să punem de-o parte evenimentul deranjant și amenințător. Să înțelegem când poate fi tăcerea arma cea mai eficace. Să ne apropiem înțelepciunea bătrânei Austrii habsburgice, care prefera să-și asume riscul de a lua un geniu drept fraier, decât un fraier drept geniu.

Am vorbit despre ziar din proprie experiență, atât trecută, cât și prezentă, despre ziarul pe suport de hârtie, care se poate lua în mână, mototoli, mirosi. Pentru mine, ca și pentru cei din generația mea, doar acesta este un ziar. Desigur, asta nu înseamnă că noile publicații digitale, blogurile, forumurile de discuții și de luptă, constituite din biți, și nu din atomi, nu își au însemnătatea lor, că nu reprezintă atât o mare oportunitate, cât și un mare pericol. În principiu, nu cred că problema s-a schimbat prea mult din perspectiva relației dintre adevăr și provizorat, a capacității de a percepe și de a transmite spiritul vremurilor și de a-i opune rezistență, așa cum dorea Camus. Dar transformările tehnologice nu mai sunt doar de natură tehnică; după cum într-un roman stilul devine substanță sau o bună parte din substanța povestirii, și în acest caz marea transformare presupune limbaje noi, sintaxe noi, în sensul mai amplu al termenului, adică de configurare a lumii. Noi posibilități, noi pericole.

Accesul facil și cantitatea de informație transmisă duc la apariția necesității unei selecții mai severe și mai drastice, a capacității de a reduce, de a elimina și de a ignora neesențialul, căci altfel – lucru care se și întâmplă în acest moment – excesul de informație devine o dezinformare, un zgomot asurzitor în care nu se mai distinge nimic. Este paradoxal că, într-o epocă în care putem beneficia, datorită unor instrumente tehnologice tot mai sofisticate, de o informare globală în direct, nu se știe mai multe despre lume decât în trecut. Nu știu, de exemplu, dacă despre Afganistanul de astăzi – despre situația reală în care se află, despre adevăratele tensiuni și relații de putere și modul în care acestea se manifestă în zone diferite ș. a. m. d. – știm mai multe decât pe vremea când Kipling scria despre această țară, trimițând rapoarte în Anglia. Accesul incredibil de facil la informație nu distruge ignoranța tot mai extinsă; cazul unei deputate italiene care, întrebată fiind în timpul unei emisiuni televizate ce anume este o sinagogă, a răspuns: „locul unde femeile musulmane se duc să se roage Dumnezeuului lor”, nu este nici de departe o excepție.

Orice nostalgie după vremurile demult apuse ar fi falsă și inutilă, și cu atât mai mult orice refuz de natură psihologică al transformărilor tehnologice, al vieții înseși, care constă din schimbare. De aceea, fermitatea cea mai robustă trebuie să se asocieze cu umilința. Or, în acest fapt rezidă o altă apropiere între jurnalism și literatură. Literatura înseamnă a ști să te pui în pielea altora, capacitatea autorului de a-și asculta personajele și de a le face să trăiască cum vor și

cum trebuie, nu impunându-le propriile idei. A te pune în pielea celuiilalt este o poruncă a carității; este sarea literaturii, a democrației și a jurnalismului autentic.

Traducerea din limba italiană de Asist. Univ. Dr. Iulia Cosma

Claudio Magris

PRELEGERE

**Cu prilejul decernării titlului de DOCTOR HONORIS CAUSA
al Universității de Vest din Timișoara
(Textul în limba italiană)**

I tempi delle parole: letteratura e giornalismo

Caragiale fa parte della storia della letteratura solo per le sue geniali commedie o anche per i giornali che fondava e su cui scriveva, come “*Moftul român*” o “*Vatra*”? Ancora ai tempi in cui studiavo all’università, per i professori il termine “giornalistico” era spregiativo, sinonimo di superficiale, inaffidabile e volgare. Altrettanto stupidamente, altri definivano e definiscono ancora “accademico” tutto ciò che sembra loro paludato, noioso, poco vivo. Due complementari pregiudizi, egualmente stupidi.

Certo, il giornalismo è stato spesso considerato “letteratura bastarda”, come dice il titolo del libro di un valente narratore e giornalista italiano uscito anni fa, Claudio Marabini. Naturalmente egli intendeva questa definizione quale un elogio, nel senso in cui Shakespeare definisce «Nati sotto una rosa» i figli di una passione non ufficialmente consacrata da una Chiesa o da uno Stato, il che potrebbe lasciar presumere che l’amore che li ha messi al mondo fosse più libero di obbedire solo alla sua legge. Forse la definizione giusta potrebbe essere “letteratura meticciasca”, termine che indica la creatività dell’incontro e della commistione dei generi.

La lode che Marabini tributava a quella particolare letteratura che è il giornalismo era diretta alla sua buona impurità; al suo generoso tuffarsi nel mondo e nella polvere del mondo, senza rinchiudersi in alcuna pretesa purezza da torre d’avorio, ma partecipando alla calda vita, alle sue contraddizioni, senza paura di sporcarsi le mani frugando nella polvere del reale ma sapendo che proprio per questo quelle mani devono restare pulite e che anzi l’unico modo perché siano veramente pulite è immergerle nel disordine delle cose per trovare e dunque annunciare, scoprire, difendere, denunciare la verità.

Letteratura e giornalismo hanno in comune il confronto con la realtà, la ricerca del significato e della verità nel reale; debbono sentire il fascino della realtà ossia della vita e insieme avere la capacità di resistergli. Se, come diceva Sciascia, ben poco sapremmo del mondo se non ce lo raccontasse la letteratura, la letteratura si arricchisce tuffandosi nel mondo, mescolandosi ai suoi grovigli in cui si incontra l’uomo. La vita è originale, diceva un grande scrittore come Svevo; più originale di quanto possa inventare uno scrittore. E Mark Twain afferma: “*Truth is stranger than fiction*”, la verità è più bizzarra della finzione. Si tratta di due grandi scrittori, straordinariamente capaci di inventare e proprio per questo capaci di vedere l’incredibile varietà, creatività – ora affascinante ora inquietante ora orribile – della vita, della realtà. Quello che succede veramente, alle persone che vivono, soffrono, combattono amano e muoiono, agli Stati e

alle loro glorie e ai loro orrori, agli incanti e ai sudici inganni individuali o collettivi dell'esistenza, ai sogni di riscatto sociale e al loro perversimento talora supera i confini dell'immaginazione. Talvolta, anzi spesso il giornale sembra un testo o uno spettacolo surrealista, uno happening d'avanguardia con le notizie che arreca, con i commenti a quelle notizie spesso ancor più grotteschi, insensati o assurdi di esse; con l'accostamento estraniante di quelle notizie.

Hegel diceva che la lettura del giornale aveva sostituito la preghiera del mattino e metteva il lettore in contatto con lo Spirito del Mondo e col suo operare nella Storia. La sua frase fa capire l'enorme importanza e responsabilità – peraltro così spesso e sempre più tradite – che ha il giornalismo nella formazione della cultura di un Paese. Il giornale imprigiona nel fugace ordine delle sue colonne e dei suoi riquadri la disordinata, grottesca, feroce, magnanima, obbrobriosa realtà che il mondo gli rovescia continuamente addosso; descrive processi sociali e anonimi casi individuali, trasformazioni epocali della vita, mutazioni antropologiche; collega la cronaca rionale con eventi mondiali, affianca orrore, pietà vera e pietà falsa, verità e menzogna, retorica, frasi fatte, manipolazioni, scoperte, coraggiose denunce e battaglie, criminali occultamenti. Come ben sapevano Dickens o Dostoevskij, il quotidiano è il brogliaccio di un tentacolare e gigantesco romanzo ormai globale, di un fumettone che si disperde e dissolve in mille rivoli subito spariti.

Certo, oggi è difficile credere a quella frase di Hegel, perché è difficile credere che l'Universale si realizzi pienamente nella Storia e nelle sue cronache. Semmai esso s'incarna in ciò che resta ai margini dei fasti e nefasti del mondo, rifiutato e dimenticato – anche dai giornali – come i re o gli dei travestiti da mendicanti sulla soglia dei palazzi, di cui raccontano tante leggende.

Senza polvere e sangue non c'è forse vera letteratura e il giornalismo in questo senso – lo scrivere sui giornali, per i giornali, nonostante i giornali, grazie ai giornali, contro i giornali – è una difficile ma creativa fonte di vitalità. Tuffarsi nell'aria del tempo, ma resistere all'aria del tempo, come esortava Camus; resistere all'ordine del giorno obbligato, al segreto e occulto potere e alla gregaria imbecillità che spesso si nascondono nella cronaca, nella gerarchia imposta alle notizie, nella scelta o nell'imposizione di ciò di cui si deve o non si deve parlare. È qui che si giocano la verità e la grandezza del giornalista, dello scrittore, dell'uomo. Il giornalista – lo ricordava spesso un grande giornalista italiano che è stato mio direttore, Alberto Cavallari, mio fratello maggiore, mio maestro ed amico e che ha affrontato intrepidamente, con un sanguigno e picaresco coraggio, una delle più oscure e sanguinose stagioni della storia italiana dirigendo in quegli anni (gli anni della P2, di Calvi trovato impiccato al ponte dei Black Friars) il "Corriere della Sera". Egli ripeteva spesso che il giornalista non può non porsi il problema della verità, indipendentemente dalle convinzioni e dalle fedi che egli esplicitamente professa. Il giornalista vive sulla sua pelle il rapporto della verità col tempo; la costanza della verità nel tempo e insieme la sua trasformazione, almeno nei modi in cui essa viene recepita. La verità come madre del tempo – secondo il detto evangelico – e/o come figlia del tempo; la verità di valori che si devono continuare a difendere anche quando sembrano travolti, spariti, e verità di valori nuovi che nascono dalle circostanze, dalle costellazioni e dagli incroci degli eventi. Il primo compito di un giornalista è quello di scoprire la verità e poi di dirla, senza compromessi né cedimenti.

Certo, la letteratura può e talora deve mentire ossia dire cose immaginarie, come sapevano già i greci: «pollà pseudontai aiòdòi», «i poeti dicono molte bugie», sentenza il detto greco. Ma la menzogna della letteratura in realtà non è tale: è una metafora, che può dire una cosa da non prendere alla lettera, ma per alludere a un'altra che costituisce una profonda verità umana. Il poeta greco che ci racconta la nascita di Venere dalla spuma del mare e dai genitali di Urano, non ci comunica certo una verità letterale, ma dice una verità profonda, non meno vera anche se vera su un altro piano, ossia il profondo legame fra l'eros, il mare e l'infinito del cielo che il tempo evira con la sua falce, scagliando quell'assoluto nella relatività e nella caducità del tempo. Ma Afrodite, l'eros, conserva e trasmette questa eco dell'infinito, del cielo e del mare.

La verità del giornalista e dello scrittore che fa il giornalista dev'essere naturalmente un'altra, in corrispondenza con la verità effettuale delle cose, dei fatti, dei modi in cui questi ultimi si sono svolti. Anche la letteratura più fantastica, più immaginosa si nutre di questa brutta e brada realtà dei fatti e dei modi in cui essi si svolgono. Tolstoj non crea Kutuzov ma senza Kutuzov mancherebbe una grande parte e una dimensione essenziale del respiro di *Guerra e pace*; Manzoni ci ha lasciato un ritratto indimenticabile della peste, che senza il suo romanzo non potremmo capire così a fondo, ma senza quella peste e le cronache – i servizi giornalistici, potremmo dire in linguaggio contemporaneo – di quella peste non avremmo quelle pagine che la rappresentano e ce la fanno capire nei *Promessi sposi*. Vale anche per il giornalista il detto evangelico che era così caro a Freud, “La verità vi farà liberi”. Questa verità trascende in qualche modo l'effimero, ma il giornalista va a cercarla tuffandosi nell'effimero e nel caduco, con la massima fedeltà possibile a questo fugace balenio in cui trapela la verità. Il lavoro del giornalista, in lotta con il tempo, è coinvolto in questa dimensione, in un modo diverso da ciò che accade allo scrittore di libri, che può, a differenza del giornalista, permettersi il lusso di prendersi del tempo, di riflettere, di attendere, mentre il giornalista (e tanto più il giornalista-scrittore) deve riflettere nel momento stesso in cui vede, afferra e rappresenta le cose. Il giornalista può, più ancora facilmente dello scrittore, coprirsi di infamia o di gloria; può distruggere velenosamente una persona come un assassino, può far cadere un governo e contribuire al ritorno della libertà.

Io devo tanto ai giornali su cui ho scritto, al mio lavoro e al mio scrivere sui giornali. Ho scritto, pubblicato il mio primo articolo a diciannove anni, nel 1958, sul “Messaggero Veneto”; poco più tardi ho iniziato una collaborazione, non molto frequente, sul “Piccolo” di Trieste; qualche anno dopo ancora ho iniziato a scrivere, con maggior assiduità, sulla “Gazzetta del Popolo” di Torino, giornale che aveva avuto un notevole ruolo anche nel duello col giornale egemone di Torino, “La Stampa”. Poi, nel 1967, ho iniziato la collaborazione col “Corriere della Sera”, collaborazione che continua tuttora e che si è fatta negli anni sempre più assidua. Collaborare a un quotidiano è un'educazione favolosa per chi scrive, perché, diversamente dal tempo che ha a sua disposizione quando scrive un romanzo, un racconto, un saggio, in questo caso è costretto ad essere in continuo contatto con il mondo; a rispondere talora immediatamente, con la necessità che un evento improvviso ti scaraventa addosso, a ciò che succede nel mondo, senza poter riflettere prima di scrivere ma riflettendo mentre scrive, cosa che ha un'importanza fondamentale e, credo, positiva per la scrittura stessa. Collaborare a un quotidiano costringe a una specie di ginnastica cinese, a un esercizio elastico e vigile; scrivere su un quotidiano, scrivere a caldo su qualcosa che

magari è appena accaduto e su cui ancora si sanno poche cose, costringe a saper capire la misura del rapporto fra la necessità di assecondare il mondo, ovvero di rispondere alle sollecitazioni che il mondo ci butta addosso, e di resistere al mondo. Insegna a scegliere, fra le infinite cose, quelle di cui parlare e quelle di cui tacere. Scrivere su un giornale è una grande educazione linguistica: insegna la necessità di essere comprensibile, a quel lettore medio sconosciuto che è sempre il tuo interlocutore, senza tuttavia cedere; a non essere inutilmente difficile, ma nemmeno falsamente semplificatore. Scrivere su un giornale è un vero dialogo, in cui si deve essere contemporaneamente aperti all'altro ma anche decisi a far valere le proprie ragioni.

Scrivo da quasi quarantasette anni sul "Corriere" e da circa cinquantasei sui giornali. Tante volte, anzi la maggior parte delle volte, gli articoli che ho scritto sono venuti da mie idee, da mie proposte. Scrivere sul giornale significa allenarsi a difendere la propria libertà da ciò che il mondo chiede continuamente, comprendendo quando le richieste che arrivano dall'esterno corrispondono a ciò che uno può dare e quando invece tendono a forzarlo a parlare pure quando non ha nulla da dire. Ma è anche vero che alcuni degli articoli più "miei", nei quali ho avuto la sensazione di avere espresso maggiormente la mia personalità, le cose in cui credo, i valori per cui mi batto, i sentimenti più profondi, sono stati scritti non per mia iniziativa, ma perché mi erano stati richiesti. Goethe considerava il mondo più geniale del suo genio e spesso è infatti più intelligente di noi, d'altro canto è anche falsificante, tentatore, come l'antico serpente. Ci sono stati momenti drammatici, in cui la mia scrittura sul "Corriere" si è incrociata con eventi terribili del mondo, con sanguinosi misteri insoliti, con ambigue e scivolose incertezze.

Ci sono diverse scritture – e quindi diversi stili – anche sul giornale. Scritture diverse, diverse musiche del mondo. Ci sono gli articoli propriamente letterari, veri e propri brevi saggi critici, su autori molto diversi, sull'Ulysses o su una incantevole poesia degli Indios Piaroa. Letture di grandi testi letterari che s'incrociano con le grandi domande sul mondo, sulla storia, sulla politica, sulle eredità del passato e sui progetti del futuro.

Ci sono poi gli articoli di viaggi, genere da me prediletto; viaggi nati da occasioni inattese, da eventi che accadevano in un certo paese, viaggi talora scelti da me o talora richiesti dal giornale, sempre in una totale libertà di scelta, di dire sì o no. Libertà che, devo dire, ho avuto e continuo ad avere e di cui continuo a godere anche per quel che riguarda lo spazio; pur tenendo conto delle ovvie esigenze del quotidiano, non mi sono mai lasciato intimidire dal numero di segni o di parole o di battute che poteva essermi richiesto e che da anni non mi si osa più richiedere. Ho sempre scritto in una misura che era quella necessaria al testo che scrivevo, alle cose di cui parlavo, e che fortunatamente ha coinciso quasi sempre con la necessità del giornale in cui quello scritto doveva apparire. C'è poi il filone degli interventi etico-politici, talora richiesti dalla direzione del giornale ma molto più spesso nati da me, da una incoercibile necessità di scrivere per protestare, per difendere, per accusare, per denunciare, insomma per svolgere quel "buon combattimento", per usare il termine di San Paolo, di cui la vita politica o etico-politica ha bisogno. Sono articoli che mi nascono di colpo, da un impeto di rabbia, di collera, talvolta di furore; articoli che, a differenza di quelli letterari o dei reportage di viaggio, scritti e riscritti e rimeditati e corretti prima di venir pubblicati, nascono con estrema rapidità, talora in non più di mezz'ora, e scaturiscono da una immediata necessità, da un senso di dovere e

di milizia. Sono articoli che esercitano un ruolo, nella loro misura, nella vita etico-politica del paese, come mi accorgo dai numerosissimi riscontri da parte dei lettori, dalle tante lettere che ricevo di continuo e a cui rispondo sempre. Lettere di consenso, di protesta, di ringraziamento, di precisazione; lettere di insulti, lettere che chiedono di continuare in questa battaglia; lettere di lettori ovviamente a me sconosciuti, lettere che arrivano da ospedali, dalle carceri. Lettere di avversari, di entusiasti; anche di persone gravemente disturbate. Lettere a cui rispondo sempre, il che costituisce veramente un ulteriore, gratificante ma anche gravoso lavoro. Anche in questo senso, scrivere sui giornali significa entrare in un intenso, affascinante e anche pericoloso rapporto col mondo, in un abbraccio che può essere seducente e anche invischiante.

C'è inoltre il rapporto fra la scrittura giornalistica e la letteratura vera e propria. Rapporto complesso. Talvolta è scrivendo alcuni articoli che ci si accorge di un tema nascosto presente in articoli diversi, nonostante la diversità degli espliciti temi dell'uno o dell'altro; quasi una sorta di filo rosso, di nucleo o embrione di qualcosa che non si è ancora ben delineato ed è da questo che nasce l'idea, il progetto di un libro. Altre volte un libro è per così dire già nella testa e alcuni articoli nascono, pur nella loro indipendenza, quasi quali capitoli di questo libro non ancora esistente, come è successo nel caso di uno dei miei libri, *Itaca e oltre*. Altre volte ancora il lavoro ad un libro offre lo spunto per qualche articolo, qualche divagazione, come se si navigasse su un ampio fiume e ogni tanto si facesse una piccola deviazione in qualche affluente. Altre volte ancora, è un articolo che può, indirettamente, generare l'idea di un libro, come è un po' accaduto con il mio primo romanzo breve, *Illazioni su una sciabola*. In un articolo sul "Corriere" avevo raccontato l'avventura dei cosacchi in Carnia, ossia di quella piccola armata cosacca che l'esercito nazista aveva raccolto durante la guerra in Unione Sovietica, in parte fra i prigionieri cui si erano poi aggiunti esuli bianchi scappati dalla Russia dopo la Rivoluzione. Man mano la guerra andava male, grazie a Dio, per i nazisti e questi si ritiravano, quella patria cosacca che avevano promesso a questi loro alleati, e che secondo i piani originari avrebbe dovuto ovviamente essere situata in Unione Sovietica, veniva spostata, durante la ritirata, sempre più verso ovest e verso sud, come in un gioco ma in un gioco tragico e grottesco, finché, per alcuni mesi, era stata provvisoriamente stabilita in Carnia, una piccola regione italiana del Friuli, fra Trieste e Udine, non lontana da casa mia. E a lungo si era creduto e si voleva credere che il capo di questi cosacchi, Krasnov, fosse morto durante l'ultimo scontro con i partigiani e lo si era identificato con un anziano cosacco colpito da una fucilata e che indossava non la sgargiante uniforme dell'ataman, il capo dei cosacchi, ma l'uniforme di un soldato semplice. Poi, quando si sono aperti gli archivi, si è conosciuta la verità storica e cioè si è saputo che Krasnov si era consegnato agli inglesi, i quali lo avevano consegnato ai sovietici, ed era stato impiccato a Mosca nel 1947. Ma anche dopo questa inconfutabile conoscenza storica, tanti si ostinavano ancora a credere che Krasnov fosse invece morto in Carnia, presso quel piccolo ruscello, indossando quella umile uniforme. Io avevo scritto un articolo sul "Corriere", raccontando questa storia e naturalmente raccontando la verità storica sulla morte di Krasnov, impiccato a Mosca. Ma, rileggendo l'articolo, avevo notato con sorpresa che quell'articolo era pieno di avverbi che indicavano incertezza e indecisione, di proposizioni concessive e dubitative che mettevano in dubbio quanto veniva affermato nella frase principale e quasi sembravano suggerire

indirettamente che forse le cose non erano andate così, che forse Krasnov era proprio morto presso quel piccolo fiume indossando quell'umile uniforme, come se anch'io volessi credere che lui fosse morto in quel modo. E allora mi sono chiesto perché anch'io volevo credere a questa versione, pur sapendola falsa, e mi sono chiesto quale verità umana, esistenziale, poetica c'era in questo desiderio di credere a una versione storicamente falsa. E da qui è nato quel mio primo romanzo.

Ci sono articoli ampi, riflessioni politiche, *réportages* di viaggio, dialoghi con figure eminenti della cultura o della politica, digressioni. Ci sono articoli anche brevissimi, vere e proprie istantanee che colgono un dettaglio, anche minimo ma significativo, che rivela qualcosa di essenziale; immagini afferrate a volo come prede da un uccello rapace. Ci sono poi i commenti politici, le indagini e inchieste, insomma tutta quella varia gamma di esplorazione del reale in cui consiste un giornale. E anche tutto questo ha a che fare con la letteratura. Non è un caso che in Italia molti scrittori abbiano collaborato regolarmente, diventando così anche giornalisti, con il giornale, o addirittura lavorando al giornale, come è stato il caso di Buzzati o di Montale. Penso a scrittori come Piovene, Moravia, Pasolini ed altri ancora. Alcuni hanno dato – letterariamente, come scrittori – il meglio di sé proprio nei libri nati da occasioni giornalistiche, come Piovene o, in passato, De Amicis. Altri sono diventati invece scrittori, narratori, passando attraverso il lavoro del giornalismo, come ad esempio Enzo Bettiza. Altri, come Cavallari, sono stati contemporaneamente giornalisti e scrittori, scrittori in quanto giornalisti capaci di afferrare la realtà non solo con precisione e radicale onestà di giudizio, ma anche con creativa capacità di vedere e di narrare aspetti nascosti della realtà. Un giornale mette spesso faccia a faccia con la Babele del mondo, con i colpi di scena anche sanguinosi; conduce a battaglie essenziali per la vita del paese in cui si vive. Il giornale continua ad essere una grande palestra per uno scrittore; gli insegna a percepire umilmente il mondo e a resistere ai suoi tentacoli, a dialogare con gli altri e gli fa scoprire virtù e vizi che non sapeva di portare in se stesso.

La situazione odierna offre, al giornalista-scrittore, nuove possibilità e nuovi pericoli. Uno di questi è la crescente smania di notizie anche insignificanti che assilla le pagine, anche le pagine culturali; l'idolatria di una pretesa attualità, la rincorsa di insulse polemiche e montature, che occupano spazio e producono asfissia. Il giornale insegna a capire quando è il momento di parlare (ovvero di scrivere) e quando invece è il momento di tacere, di lasciar cadere nel cestino l'evento tracotante e minaccioso. Capire quando il silenzio può essere l'arma più efficace. Far propria la saggezza della vecchia Austria asburgica, che preferiva correre il rischio di prendere un genio per un babbeo piuttosto che il rischio di prendere un babbeo per un genio.

Ho parlato del giornale e ovviamente del giornale come io l'ho vissuto e lo vivo, il giornale di carta, che si può prendere in mano, stropicciare, odorare. È questo, per me come per quelli della mia generazione, il giornale. Naturalmente ciò non significa che i nuovi giornali digitali, i blog, le palestre di discussione e di lotta costituite non più da atomi ma da bit, non abbiano il loro valore, non rappresentino anch'essi ugualmente una grande *chance* e un grande pericolo. Sostanzialmente, per quel che riguarda il rapporto tra la verità e il provvisorio, la capacità di cogliere e di trasmettere l'area del tempo e di resisterle come voleva Camus, non credo che il problema sia cambiato. Ma le trasformazioni tecniche non sono mai soltanto

tecniche; come in un romanzo lo stile diventa la sostanza o buona parte della sostanza del racconto, anche in questo caso la grande trasformazione comporta nuovi linguaggi, nuove sintassi nel senso più ampio del termine, ossia di inquadramento del mondo. Nuove possibilità, nuovi pericoli.

La facilità e la quantità dell'informazione e della sua trasmissione rendono ancora più necessaria, più severa e più dura la scelta, la capacità di sfrondare, di tagliare e di ignorare, perché altrimenti – cosa che sta già succedendo – l'eccesso di informazione diventa una disinformazione, un brusio assordante in cui non si distingue più nulla. È paradossale che, in un'epoca in cui possiamo avere, grazie a strumenti tecnologicamente sempre più sofisticati, un'informazione globale in tempo reale, non se ne sappia, del mondo, molto di più che in passato. Non so se, ad esempio, sull'Afghanistan di oggi – sulla sua condizione reale, sui reali rapporti di forza e di potere, sulla loro dislocazione nelle varie zone e così via – ne sappiamo molto di più che non ai tempi in cui ne scriveva Kipling mandando le corrispondenze in Inghilterra. L'incredibile facilità di accesso all'informazione non distrugge una crescente ignoranza,; il caso di una deputata italiana che, alla TV, interrogata su cosa sia una sinagoga, ha risposto : “ il luogo dove le donne musulmane vanno a pregare il loro Dio” non è affatto un'eccezione. Qualsiasi nostalgia dei tempi andati sarebbe falsa e inutile e ancora di più lo sarebbe qualsiasi rifiuto psicologico delle trasformazioni tecnologiche, della vita, che consiste nel mutamento. Per questo, la fermezza più robusta deve sapersi unire all'umiltà. Anche qui c'è una sostanziale vicinanza di giornalismo e letteratura. Letteratura significa sapersi mettere nei panni degli altri, la capacità dell'autore di ascoltare i suoi personaggi e di farli vivere come vogliono e devono, anziché imporre loro le proprie idee. Mettersi nei panni degli altri è un comandamento della carità; è il sale della letteratura, della democrazia e anche dell'autentico giornalismo.

CURRICULUM VITAE

Claudio Magris s-a născut la Trieste în 10.4.1939. A urmat cursurile Universității din Torino și a altor universități din Germania; a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Torino, cu specializarea Limba și Literatura Germană (1962); profesor universitar de Limbă și Literatură Germană în cadrul Universității din Trieste (1968-1970), din Torino (1970-1978), revenind în 1978 să predea la Universitatea din Trieste; director al sectorului de "Limbaje Literare și Limbaje Științifice" din cadrul Laboratorului Interdisciplinar al SISSA² [Școala Superioară Internațională de Studii Avansate], Miramare-Trieste (din 1990); Senatore al Republicii italiene în cea de-a XII Legislatură (1994-1996); 2001-2002: Titulaire de la Chaire Européenne du Collège de France en qualité de Professeur Associé; Profesor onorific al Universității din Copenhaga (2007).

A susținut conferințe și cursuri în numeroase universități europene și americane. Este membru al mai multor academii italiene și internaționale (Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung din Darmstadt; Österreichische Akademie der Wissenschaften; Accademia delle Scienze din Torino; Ateneo Veneto; Akademie der Wissenschaften din Göttingen; Akademie der schönen Künste München; Akademie der Künste Berlin; Accademia dei Lincei); Österreichisches Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst I. Klasse (1980); Chevalier dans l'Ordre des Art et Lettres de la République Française; Björnsonorden Den Norske Orden for Litteraere Fortjenester Av. Ridders Graad, 1995; Officer de l'Ordre des Art et Lettres de la République Française, 1999; Cavaliere di Gran Croce al Republicii Italiene 2001, echivalentul Ordinului „Steaua României” în grad de Mare Cruce; Commandeur dans l'Ordre des Arts et des Lettres de la République Française 2004; Membru al prestigioasei Accademia dei Lincei³ 2006; Socio onorario di Alliance Française 2010; Österreichische Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst 2012; Grosses Verdienstkreuz des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland 2012.

Începând cu 1967 a fost colaborator și mai apoi editorialist al cotidianului național *Corriere della Sera*, desfășurând o activitate intensă de colaborare și cu numeroase alte reviste și cotidiene europene.

Premiul Debenedetti (1972), Premiul Val di Comino (1978); Goethe-Medaille (1980); Premiul Aquileia (1983); Premiolino (1983); S.Giusto d'Oro (1984); Musil-Medaille der Stadt

---

2 SISSA: este un institut de cercetare și de instruire superioară de nivel post-universitar înființată sub patronajul Ministerul Italian al Educației și Cercetării în 1978, al cărei scop este de a asigura o pregătire de înalt nivel în vederea sprijinirii activității de cercetare avansată, pură și aplicată și a învățământului universitar.

3 Cu sediul la Roma, este una dintre cele mai vechi și mai prestigioase academii italiene, fiind fondată în 1603.

Klagenfurt (1984); Premiul Bagutta⁴ (1987); Premiul Accademia dei Lincei (1987); Premiul Marotta (1987); Premiul Città di Modena [Oraşului Modena] (1987); Manès-Sperber-Preis (1987); Premiul Antico Fattore (1988); Premiul Juan Carlos I (1989); Prix du meilleur livre étranger (1990); Premiul Flaiano (1990); Premiul Donauland-Stiftung (1990); Premiul Masi Civiltà Veneta (1990); Premiul Palazzo al Bosco (1992); Forschungspreis der A.v.Humboldt-Stiftung (1992); Premiul Agrigento "Una vita per la letteratura"[O viaţă dedicată literaturii] (1992); Premiul Città di Modena [Oraşului Modena](1992); Premiul Pannuzio (1992); Prix de France Culture Etranger (1993); Premiul Motta (1994); Ehrenmedaille in Gold der Stadt Wien (1994); Premiul Guidarello (1996); Premiul Targa d'argento Associazione Amici del Gambrinus (1997); Premiul Rosa d'argento (1997); Premiul Strega⁵ (1997); Premiul S. Casciano Bagni pentru Jurnalism cultural (1997); Premiul special pentru Cultură oferit de Guvernul italian (1998); Premiul Amici del Latini (1998); Premiul pentru proză "Comune di Lanzo" 1998; Premiul Pala d'Oro Grado 1998; [Activităţi culturale dedicate lui Magris] "Dedica a Claudio Magris" dell'Associazione provinciale per la Prosa di Pordenone 1999 (o lună de conferinţe şi dezbateri ale cărţilor autorului precum şi punerea în scenă a operelor sale de teatru); Premiul Lloyd Adriatico (1999); Premiul Letterar Giuseppe Acerbi - Premiul Special pentru eseistică (1999); Premiul Chiara pentru întreaga carieră (1999); Premiul Würth pentru Cultura Europeană (1999); Premiul "Dodici Apostoli" 1999; Premiul Capo Circeo 1999; Premiul Grinzane Piemonte 1999; Medaglia d'oro dei Benemeriti della Cultura della Scuola e dell'Arte [Medalia de aur, pentru merite culturale deosebite], decernată de Ministerul Educaţiei şi Cercetării 1999; Premiul Sikken 2000; Premiul Nietzsche 2000; Leipziger Buchpreis zur Europäischen Verständigung 2001; Premiul Gradara Ludens 2001; Grand Prix Littéraire de la Ville D'Antibes Jacques Audiberti 2001; Premiul Columbus 2001; Premiul Criticii 2001 Asociaţia Naţională a Criticilor de Teatru; Premiul Internaţional "Scritture d'acqua" 2001 – Parma; Praemium Erasmianum 2001; Premiul Mondello 2001; Premiul Tavola all'Amelia 2002; Dido Sotiriou Prize 2002 – Hellenic Author's Society; Medalia de aur din partea Circulo de Bellas Artes di Madrid 2002; Premiul Reino de Redonda 2003; Premiul Eti-Gli Olimpici del Teatro pentru cel mai inovator autor italian (pentru opera *La mostra* [Expoziţia]) 2003; Premiul Penne 2003; Premiul Principe de Asturias 2004; Premiul Basilica Palladiana 2004; Premiul Gandovere Franciacorta Testimonianze 2004; Premiul Casinò Sanremo Libro del Mare 2005; Premiul Tomasi di Lampedusa 2005; Premiul Boccaccio 2005; Premiul Cesare Angelini 2005; Österreichischer Staatspreis für Europäische Literatur 2005; Premiul Crotona 2005; Premiul Literar Castelfiorentino 2006; Premiul Val di Comino 2006; Premiul special Corrado Alvaro "Personalitate culturală internaţională" 2006; Premiul Viareggio Tobino 2007; Premiul "Dante Graziosi/Terra degli

---

4 Este un prestigios premiu literar anual din Milano, decernat pentru prima dată în 1926. Printre laureaţi se numără Primo Levi, Giorgio Bassani, Carlo Cassola şi Italo Calvino.

5 Un premiul literar prestigios din Italia, înfiinţat în 1947. Se acordă anual. A avut o contribuţie semnificativă în redresarea culturală postbelică. Printre laureaţi se numără Cesare Pavese, Alberto Moravia, Massimo Bontempelli, Dino Buzzati, Primo Levi, Umberto Eco.

aironi” 2007; Premiul “Umberto Saba” pentru întreaga carieră 2007; Premiul Morante 2007; Premiul Internațional “Cattedrali Letterarie Europee” 2007; Premiul național pentru întreaga carieră “Città di Vigevano 2007”; Prix mediterranees 2007; Premiul Kythera 2007; Premiul Pavia Città della vita 2007; Premiul Terenci Moix pentru întreaga carieră (Barcellona) 2008; Premiul Il Trombettino di piolo 2008; Premiul pentru Istorie Literară Natalino Sapegno 2008; Premiul Premio del Libraio città di Padova 2008; Walter-Hallstein-Price 2008; Premiul Chatwin 2008; Premiul Maritain 2009; Premiul Campiello Europa 2009 (pentru *Blindlings*); Premiul Carducci 2009; Premiul Vilenica 2009; Das silberne Komturkreuz des ehrenzeichens für Verdienste um das Bundesland Niederösterreich 2009; Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 2009; Sigiliul Provinciei din Trieste 2009; Civica benemerenzia della città di Trieste [Premiul pentru merite civice din partea orașului Trieste] 2009; Prix Jean Monnet de Littérature européenne du Département de la Charente 2009 (spec per *Vous comprendrez donc*); Prix Européen de l’Essai Charles Veillon 2009; Premiul The ‘Milovan Vidaković’ Award 2010; Premiul Bruno Cavallini 2010; Premiul pentru eseistică Città di San Salvatore Monferrato al Fundației Carlo Palmisano 2011; Premiul “Rosa d’Oro della Milanese” 2011; Premiul Eugenio Montale-Fuori di casa 2011; Premiul “E’ giornalismo” 2012; Budapest Prize 2012; Premiul Luca de Tena 2012; Premiul De Sica pentru Literatură 2012; Northern California Book Awards for Fiction in translation 2013 (premiul pentru traducerea în engleză a cărții *Alla cieca [Blindly]* realizată de Anne Milano Appel); Premiul Pavese 2013; Premiul Internațional Cesare De Lollis 2013; Prémio Helena Vaz da Silva/ Homenagem Prémios Europa Nostra 2013.

Laurea ad honorem a Université des Sciences Humaines din Strasburg (1991); Laurea ad honorem a Universității din Copenhagen(1993); Laurea ad honorem a Universității din Klagenfurt (1995); Laurea ad Honorem a Universității din Szeged (1999); Laurea ad honorem a Universidad Complutense din Madrid (2006); Laurea ad honorem a Universității Paris X-Nanterre (2006); Laurea ad honorem în Litere a Universidad Nacional Mayor de San Marcos din Lima (2009); Laurea ad honorem în Litere a Katholieke Universiteit Leuven (2011); Laurea ad honorem în Litere și Filologie a Universidad de Barcelona (2011); Laurea ad honorem în Litere și Filologie a Universidad de Murcia (2014).

Cărți publicate:

- *Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna*, Einaudi, Torino, 1963 (7 traduceri);
- *Wilhelm Heinse*, Universitatea din Trieste, Trieste-Udine, 1968;
- *Tre studi su Hoffmann*, Cisalpino, Milano-Varese, 1969;
- *Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale*, Einaudi, Torino, 1971 (4 traduceri);
- *Dietro le parole*, Garzanti, Milano, 1978 (o traducere);
- *L'altra ragione, Tre saggi su Hoffmann*, Stampatori, Torino, 1978 (o traducere);
- *Itaca e oltre*, Garzanti, Milano, 1982 (3 traduceri);
- *Trieste. Un'identità di frontiera* (con A.Ara), Einaudi, Torino, 1982, 1987 (5 traduceri);
- *L'anello di Clarisse*, Einaudi, Torino, 1984 (3 traduceri);

- *Illazioni su una sciabola*, Cariplo-Laterza, Milano-Bari, 1984; Studio Tesi, Pordenone 1986; Garzanti, Milano, 1992 (11 traduceri);
- *Quale totalità*, Guida, Napoli, 1985;
- *Danubio*, Garzanti, Milano, 1986 (23 traduceri);
- *Stadelmann*, Garzanti, Milano, 1988 (6 traduceri);
- *Un altro mare*, Garzanti, Milano, 1991 (15 traduceri); *O altă mare*, traducere în română de Afrodita Carmen Cionchin, Editura Univers, București, 1999.
- *Wer ist auf der anderen Seite? Grenz betrachtungen*, Residenz, Salzburg, 1993;
- *Il Conde*, Melangolo, Genova, 1993 (12 traduceri);
- *Le Voci*, Edizioni dell'Elefante, Roma, 1994, ed. Melangolo, Genova, 1996 (7 traduceri);
- *Donau und Post-Donau*, üb. v. R.M. Seidl-Gschwend, Aer, Bolzano 1995;
- *Vier seltsame Leben*, üb. v. R.M. Seidl-Gschwend, Aer, Bolzano 1995;
- *Utopie und Entzauberung*, Eröffnungsrede der Salzburger Festspiele, 1996, üb. v. R.Lunzer, Residenz Verlag, Salzburg, 1996;
- *Microcosmi*, Garzanti, Milano, 1997 (20 traduceri);
- *Tre Historier*, tr. di H.Jansen, Samleren, Kobenhavn, 1997;
- *Utopia e disincanto*, Garzanti, Milano, 1999 (5 traduceri);
- *La mostra*, Garzanti, Milano 2001 (5 traduceri);
- *The fair of tolerance*, Praemium Erasmianum Essay 2001, Amsterdam 2001 (tr. by N. Carter);
- *Fra il Danubio e il mare. I luoghi, le cose e le persone da cui nascono i libri*, Garzanti, Milano 2001 (publicat împreună cu caseta video a filmului realizat de F. Conversano și N. Grignaffini, Movie Movie Bologna);
- *Essere già stati*, in *1991-2001. Dieci anni in Europa. 20 Microdrammi. Mittelfest*, Angeli, Milano, p. 236-241 (5 traduceri);
- *Langs grenzen. Essays, fragmenten en verholen*, inl. W. Otterspeer, tr. A. Haakman, Bert Bakker, Amsterdam 2001 (antologie în olandeză publicată cu ocazia Premiului Erasmus);
- *È pensabile il romanzo senza il mondo moderno?*, in *Il romanzo. La cultura del romanzo*, volum îngrijit de F. Moretti, Einaudi, Torino, 2001, p. 869-880;
- *Alla cieca* (17 traduceri), Garzanti, Milano 2005; *La voia întâmplării* traducere de Cristian Huțan și Alina Huțan, Editura RAO, București, 2008.
- *L'infinito viaggiare* (5 traduceri), Mondadori, Milano 2005; *Călătorie nesfârșită* traducere în română de Afrodita Carmen Cionchin, Editura RAO, București, 2010.
- *Trois Orients. Récits de voyages*, tr. par J. et M. Pastureau, Payot & Rivages, Paris 2006.
- *Lei dunque capirà* (13 traduceri), Garzanti, Milano 2006;
- *La storia non è finita. Etica, politica, laicità* (2 traduceri), Garzanti, Milano 2006.
- *Voices; Three Plays*, tr. by P. Vangelesti, Green Integer, København and Los Angeles, 2007.
- *Alfabeti* (5 traduceri), Garzanti, Milano 2008.
- *Teatro*, Garzanti, Milano 2010.
- *Livelli di guardia*, Garzanti, Milano 2011.
- *Opere. Volumul I.* îngrijit de E.Pellegrini, care și semnează unul dintre textele introductive, celălalt fiind semnat de M.Fancelli, I Meridiani, Mondadori, Milano 2012 (conține: *Il mito*

absburgico nella letteratura austriaca moderna, Lontano da dove, Illazioni su una sciabola, Danubio, Stadelmann, Un altro mare, Il Conde, Le voci).

- *Segreti e no*, Bompiani, Milano, 2014.

A scris despre Hofmannsthal, Ibsen, Blei, Jacobsen, Canetti, Rilke, le Robinsonaden, Hamsun, Musil, Svevo, Walser, Kraus, Kafka, Doderer, Marin, Bernhard, Hesse, Singer, Borges.

A tradus din Ibsen, Kleist, Schnitzler, Büchner, Grillparzer.

Traduceri în limba română:

Danubius (Editura Univers, București, 1994, 331 p., traducere de Adrian Niculescu), *O altă mare*

(Editura Univers, București, 1999, 120 p., traducere de Afrodita Carmen Cionchin), *La voia*

întâmplării (Editura RAO, București, 2008, 382 p., traducere de Cristian Huțan și Alina Huțan),

Călătorie nesfârșită (Editura RAO, București, 2010, traducere de Afrodita Carmen Cionchin).

CURRICULUM VITAE

(în limba italiană)

Claudio Magris, nato a Trieste il 10.4.1939; studi presso l'Università di Torino e varie Università tedesche; laureato all'Università di Torino in Lingua e Letteratura Tedesca (1962); ordinario di Lingua e Letteratura Tedesca all'Università di Trieste (1968-1970), di Torino (1970-1978) e di Trieste (dal 1978); direttore del settore "Linguaggi Letterari e Linguaggi Scientifici" del Laboratorio Interdisciplinare della SISSA, Miramare-Trieste (dal 1990); Senatore della Repubblica nella XII Legislatura (1994-1996); a.a. 2001-2002: Titulaire de la Chaire Européenne du Collège de France en qualité de Professeur Associé; Professore onorario dell'Università di Copenhagen (2007).

Conferenze e lezioni in diverse Università europee ed americane. Socio di varie Accademie italiane e straniere (Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung di Darmstadt; Österreichische Akademie der Wissenschaften; Accademia delle Scienze di Torino; Ateneo Veneto; Akademie der Wissenschaften di Göttingen; Akademie der schönen Künste München; Akademie der Künste Berlin; Accademia dei Lincei); Österreichisches Ehrenkreuz für Wissenschaft und Kunst I. Klasse (1980); Chevalier dans l'Ordre des Art et Lettres de la République Française; Björnsonorden Den Norske Orden for Litteraere Fortjenester Av. Ridders Graad, 1995; Officer de l'Ordre des Art et Lettres da la République Française, 1999; Cavaliere di Gran Croce della Repubblica Italiana 2001; Commandeur dans l'Ordre des Arts et des Lettres de la République Française 2004; Membro dell' Accademia dei Lincei 2006 ; Socio onorario di Alliance Française 2010 ; Österreichische Ehrenzeichen für Wissenschaft und Kunst 2012 ; Grosses Verdienstkreuz des Verdienstordens der Bundesrepublik Deutschland 2012.

Collaboratore (dal 1967) ed editorialista del *Corriere della Sera* e di numerose altre riviste e giornali europei.

Premio Debenedetti (1972), Premio Val di Comino (1978); Goethe-Medaille (1980); Premio Aquileia (1983); Premiolo (1983); S.Giusto d'Oro (1984); Musil-Medaille der Stadt Klagenfurt (1984); Premio Bagutta (1987); Premio Accademia dei Lincei (1987); Premio Marotta (1987); Premio Città di Modena (1987); Manès-Sperber-Preis (1987); Premio Antico Fattore (1988); Premio Juan Carlos I (1989); Prix du meilleur livre étranger (1990); Premio Flaiano (1990); Premio Donauland-Stiftung (1990); Premio Masi Civiltà Veneta (1990); Premio Palazzo al Bosco (1992); Forschungspreis der A.v.Humboldt-Stiftung (1992); Premio Agrigento "Una vita per la letteratura" (1992); Premio Città di Modena (1992); Premio Pannuzio (1992); Prix de France Culture Etranger (1993); Premio Motta (1994); Ehrenmedaille in Gold der Stadt Wien (1994); Premio Guidarello (1996); Targa d'argento Associazione Amici del Gambrinus (1997); Rosa d'argento (1997); Premio Strega (1997); Premio S. Casciano Bagni per il Giornalismo culturale (1997); Premio speciale per la Cultura della Presidenza del Consiglio (1998); Premio

Amici del Latini (1998); Premio di Narrativa "Comune di Lanzo" 1998; Pala d'Oro Grado 1998; "Dedica a Claudio Magris" dell'Associazione provinciale per la Prosa di Pordenone 1999 (un mese di conferenze e dibattiti sui vari libri, rappresentazioni dei testi teatrali); Premio Lloyd Adriatico (1999); Premio Letterario Giuseppe Acerbi - Premio Speciale per la Saggistica (1999); Premio Chiara alla carriera (1999); Premio Würth per la Cultura Europea (1999); Premio "Dodici Apostoli" 1999; Premio Capo Circeo 1999; Premio Grinzane Piemonte 1999; Medaglia d'oro dei Benemeriti della Cultura, della Scuola e dell'Arte del Ministero della Pubblica Istruzione e della Ricerca Scientifica 1999; Premio Sikken 2000; Premio Nietzsche 2000; Leipziger Buchpreis zur Europäischen Verständigung 2001; Premio Gradara Ludens 2001; Grand Prix Littéraire de la Ville D'Antibes Jacques Audiberti 2001; Premio Columbus 2001; Premio della Critica 2001 Associazione Nazionale Critici di Teatro; Premio Internazionale Scritture d'acqua 2001 – Parma; Praemium Erasmianum 2001; Premio Mondello 2001; Premio Tavola all'Amelia 2002; Dido Sotiriou Prize 2002 – Hellenic Author's Society; Medaglia d'oro del Circulo de Bellas Artes di Madrid 2002; Premio Reino de Redonda 2003; Premio Eti-Gli Olimpici del Teatro per il miglior Autore di novità italiana (con *La mostra*) 2003; Premio Penne 2003; Premio Principe de Asturias 2004; Premio Basilica Palladiana 2004; Premio Gandovere Franciacorta Testimonianze 2004; Premio Casinò Sanremo Libro del Mare 2005; Premio Tomasi di Lampedusa 2005; Premio Boccaccio 2005; Premio Cesare Angelini 2005; Österreichischer Staatspreis für Europäische Literatur 2005; Premio Crotone 2005; Premio Letterario Castelfiorentino 2006; Premio Val di Comino 2006; Premio speciale Corrado Alvaro "Personalità internazionale della cultura" 2006; Premio Viareggio Tobino 2007; Premio "Dante Graziosi/Terra degli aironi" 2007; Premio "Umberto Saba" alla carriera 2007; Premio Morante 2007; Premio Internazionale "Cattedrali Letterarie Europee" 2007; Premio nazionale alla carriera "Città di Vigevano 2007"; Premio alla carriera "Umberto Saba" 2007; Prix méditerranée 2007; Premio Kythera 2007; Premio Pavia Città della vita 2007; Premio Terenci Moix alla carriera (Barcellona) 2008; Premio Il Trombettino di piolo 2008; Premio di Storia Letteraria Natalino Sapegno 2008; Premio del Libraio città di Padova 2008; Walter-Hallstein-Price 2008; Premio Chatwin 2008; Premio Maritain 2009; Premio Campiello Europa 2009 (per *Blindlings*); Premio Carducci 2009; Premio Vilenica 2009; Das silberne Komturkreuz des Ehrenzeichens für Verdienste um das Bundesland Niederösterreich 2009; Friedenspreis des Deutschen Buchhandels 2009; Sigillo della Provincia di Trieste 2009; Civica benemerita della città di Trieste 2009; Prix Jean Monnet de Littérature européenne du Département de la Charente 2009 (spec per *Vous comprendrez donc*); Prix Européen de l'Essai Charles Veillon 2009; Premio The 'Milovan Vidaković' Award 2010; Premio Bruno Cavallini 2010; Premio Saggistica Città di San Salvatore Monferrato della Fondazione Carlo Palmisano 2011; Premio "Rosa d'Oro della Milanese" 2011; Premio Eugenio Montale-Fuori di casa 2011; Premio "E' giornalismo" 2012; Budapest Prize 2012; Premio Luca de Tena 2012; Premio De Sica per la Letteratura 2012; Northern California Book Awards for Fiction in translation 2013 (premio dato alla traduzione di *Alla cieca* in inglese di Anne Milano Appel, *Blindly*); Premio Pavese 2013; Premio Internazionale Cesare De Lollis 2013; Prémio Helena Vaz da Silva/ Homenagem Prémios Europa Nostra 2013.

Laurea ad honorem dell'Université des Sciences Humaines di Strasburgo (1991); Laurea ad honorem dell'Università di Copenhagen(1993); Laurea ad honorem dell'Università di Klagenfurt (1995); Laurea ad Honorem dell'Università di Szeged (1999); Laurea ad honorem dell' Universidad Complutense di Madrid (2006); Laurea ad honorem dell' Università Paris X-Nanterre (2006); Laurea ad honorem in Lettere della Universidad Nacional Mayor de San Marcos di Lima (2009); Laurea ad honorem in Lettere della Katholieke Universiteit Leuven (2011); Laurea ad honorem in Lettere e Filologia de la Universidad de Barcelona (2011); Laurea ad honorem in Lettere e Filologia de la Universidad de Murcia (2014).

Libri:

- *Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna*, Einaudi, Torino, 1963 (7 traduzioni);
- *Wilhelm Heine*, Università di Trieste, Trieste-Udine, 1968;
- *Tre studi su Hoffmann*, Cisalpino, Milano-Varese, 1969;
- *Lontano da dove. Joseph Roth e la tradizione ebraico-orientale*, Einaudi, Torino, 1971 (4 traduzioni);
- *Dietro le parole*, Garzanti, Milano, 1978 (1 traduzione);
- *L'altra ragione, Tre saggi su Hoffmann*, Stampatori, Torino, 1978 (1 traduzione);
- *Itaca e oltre*, Garzanti, Milano, 1982 (3 traduzioni);
- *Trieste. Un'identità di frontiera* (con A.Ara), Einaudi, Torino, 1982, 1987 (5 traduzioni);
- *L'anello di Clarisse*, Einaudi, Torino, 1984 (3 traduzioni);
- *Illazioni su una sciabola*, Cariplo-Laterza, Milano-Bari, 1984; Studio Tesi, Pordenone 1986; Garzanti, Milano, 1992 (11 traduzioni);
- *Quale totalità*, Guida, Napoli, 1985;
- *Danubio*, Garzanti, Milano, 1986 (23 traduzioni);
- *Stadelmann*, Garzanti, Milano, 1988 (6 traduzioni);
- *Un altro mare*, Garzanti, Milano, 1991 (15 traduzioni);
- *Wer ist auf der anderen Seite? Grenzbetrachtungen*, Residenz, Salzburg, 1993;
- *Il Conde*, Melangolo, Genova, 1993 (12 traduzioni);
- *Le Voci*, Edizioni dell'Elefante, Roma, 1994, ed. Melangolo, Genova, 1996 (7 traduzioni);
- *Donau und Post-Donau*, üb. v. R.M. Seidl-Gschwend, Aer, Bolzano 1995;
- *Vier seltsame Leben*, üb. v. R.M. Seidl-Gschwend, Aer, Bolzano 1995;
- *Utopie und Entzauberung*, Eröffnungsrede der Salzburger Festspiele, 1996, üb. v. R.Lunzer, Residenz Verlag, Salzburg, 1996;
- *Microcosmi*, Garzanti, Milano, 1997 (20 traduzioni);
- *Tre Historier*, tr. di H.Jansen, Samleren, Kobenhavn, 1997;
- *Utopia e disincanto*, Garzanti, Milano, 1999 (5 traduzioni);
- *La mostra*, Garzanti, Milano 2001 (5 traduzioni);
- *The fair of tolerance*, Praemium Erasmianum Essay 2001, Amsterdam 2001 (tr. by N. Carter);
- *Fra il Danubio e il mare. I luoghi, le cose e le persone da cui nascono i libri*, Garzanti, Milano 2001 (edito insieme alla videocassetta dell'omonimo film di F. Conversano e N. Grignaffini, Movie Movie Bologna);

- *Essere già stati*, in *1991-2001. Dieci anni in Europa. 20 Microdrammi*. Mittelfest, Angeli, Milano, pp. 236-241 (5 traduzioni);
- *Langs grenzen. Essays, fragmenten en verholen*, inl. W. Otterspeer, tr. A. Haakman, Bert Bakker, Amsterdam 2001 (antologia in olandese edita in occasione del Premio Erasmus);
- *È pensabile il romanzo senza il mondo moderno?*, in *Il romanzo. La cultura del romanzo*, a cura di F. Moretti, Einaudi, Torino, 2001, pp. 869-880;
- *Alla cieca* (17 traduzioni), Garzanti, Milano 2005;
- *L'infinito viaggiare* (5 traduzioni), Mondadori, Milano 2005;
- *Trois Orients. Récits de voyages*, tr. par J. et M. Pastureau, Payot & Rivages, Paris 2006.
- *Lei dunque capirà* (13 traduzioni), Garzanti, Milano 2006;
- *La storia non è finita. Etica, politica, laicità* (2 traduzioni), Garzanti, Milano 2006.
- *Voices; Three Plays*, tr. by P. Vangelesti, Green Integer, København and Los Angeles, 2007.
- *Alfabeti* (5 traduzioni), Garzanti, Milano 2008.
- *Teatro*, Garzanti, Milano 2010.
- *Livelli di guardia*, Garzanti, Milano 2011.
- *Opere. Volume I*. A cura e con un saggio di E. Pellegrini e uno scritto di M. Fancelli, I Meridiani, Mondadori, Milano 2012 (contiene: *Il mito absburgico nella letteratura austriaca moderna, Lontano da dove, Illazioni su una sciabola, Danubio, Stadelmann, Un altro mare, Il Conde, Le voci*).
- *Segreti e no*, Bompiani, Milano, 2014.

Diversi saggi su Hofmannsthal, Ibsen, Blei, Jacobsen, Canetti, Rilke, le Robinsonaden, Hamsun, Musil, Svevo, Walser, Kraus, Kafka, Doderer, Marin, Bernhard, Hesse, Singer, Borges.
Traduzioni di Ibsen, Kleist, Schnitzler, Büchner, Grillparzer.